

Формування громадянської активності учнів на уроках музичного мистецтва

Автор: Маріуца Юлія Григорівна

Департамент освіти Вінницької міської ради

Міський методичний кабінет

Загальноосвітня школа I – III ступенів № 14 Вінницької міської ради

Формування громадянської активності учнів на уроках музичного мистецтва
методичний посібник

Маріуца Юлія Григорівна,
учитель музичного мистецтва,
спеціаліст
вищої кваліфікаційної категорії,
старший учитель

м. Вінниця

2015

Рекомендовано науково-методичною радою закладу «Загальноосвітня школа I-III ступенів

№14 Вінницької міської ради». Протокол № 2 від 27.11.2015р.

Автор-укладач:

Маріуца Юлія Григорівна, учитель музичного мистецтва закладу «Загальноосвітня школа I-III ступенів №14 Вінницької міської ради», спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, «старший учитель».

Рецензенти:

Побережна Ірина Віталіївна, методист з навчальних дисциплін та виховної роботи міського методичного кабінету Департаменту освіти Вінницької міської ради

Матвєєва Валентина Іванівна, учитель музичного мистецтва закладу «Загальноосвітня школа I-III ступенів №9 Вінницької міської ради», спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, учитель - методист

«Формування громадянської активності учнів на уроках музичного мистецтва» / Маріуца Ю.Г.: методичний посібник. - Вінниця: ММК, 2015. - 115с.

У запропонованому посібнику розміщено рекомендації та матеріали щодо формування громадянської активності учнів засобами музичного мистецтва, розробки уроків та рекомендовані проекти з громадянського виховання на уроках музичного мистецтва 4 – 8 класів.

Для вчителів музичного мистецтва.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ I. Виховання громадянина-патріота засобами музичного мистецтва у педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського та в сучасній освітній практиці.....	7
1.1. Завдання вчителя музичного мистецтва у вихованні громадянських компетентностей учнів.	7
1.2. Музичне виховання як засіб формування особистості учня у педагогічній спадщині В. О.Сухомлинського.....	12
РОЗДІЛ II. Навчально-методичне забезпечення з реалізації формування громадянської активності учнів на уроках музичного мистецтва.....	18
2.1. Урок музичного мистецтва як основана форма організації виховного аспекту громадянської освідченості учнів.....	18
2.2. Проектна діяльність на уроках музичного мистецтва у вихованні громадянських компетентностей учнів.....	79
2.3. Славні композитори України.....	85
ВИСНОВКИ.....	109
ДОДАТКИ	111
.....	
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	114

ВСТУП

Сучасні тенденції розвитку українського суспільства обумовлені змінами в багатьох сферах суспільного життя, трансформацією системи цінностей і пріоритетів. Стратегічною метою соціального розвитку нашої країни є формування громадянського суспільства та побудова правової демократичної держави. Досвід, нагромаджений Україною за останні роки змін і реформ, засвідчує, що для стабільного розвитку демократії та громадянського суспільства недостатнім є лише прийняття демократичних законів, проголошення демократичних виборів та громадських свобод. Головною запорукою становлення демократичної держави є передусім виховання в підростаючого покоління чіткої громадянської позиції з високим рівнем національно-патріотичних, політико-правових, моральних, економічних якостей та соціальної активності.

У зв'язку з цим виникає потреба в організації громадянського виховання, яке покликане допомогти підростаючому поколінню подолати політичну апатію, розвинути патріотичні якості, навчити толерантності у вирішенні будь-яких конфліктних ситуацій, розв'язувати різноманітні соціальні проблеми. Основою створення демократичної держави має стати громадянин із його активною громадянською позицією.

Розвиток демократичної держави та становлення громадянського суспільства в Україні вимагають адекватних змін у навчально-виховному процесі школи. Сьогодні українська освіта переживає складні та відповідальні часи, пов'язані з інтеграцією у світовий та європейський освітній простір. Така трансформація супроводжується суттєвим оновленням педагогічної теорії й практики, відбувається зміна освітньої парадигми, пропонується інший зміст, підходи, педагогічний менталітет, удосконалюються форми й методи навчання.

Останніми роками було введено Державні стандарти освіти, нові навчальні програми, переглянуто концепції викладання значної кількості предметів, розроблено оновлені підручники та посібники. Запроваджений разом з відбудовою національної освіти курс на її гуманізацію й гуманітаризацію підвищує роль естетичних дисциплін у загальній середній освіті й обумовлює необхідність якісного оновлення їхнього змісту й методів навчання. Українській державі, сучасному суспільству потрібні свідомі, компетентні, поінформовані громадяни, які прагнуть блага нашої країни, спроможні приймати самостійні рішення і нести відповідальність за власні вчинки. У сьогоднішній соціальній ситуації в нашій країні, коли політика держави спрямована на відродження духовних цінностей, великого значення набувають уроки музичного мистецтва, які направлені на формування ціннісного ставлення до культури і мистецтва, до суспільства і держави.

Проте, аналіз шкільної практики і результати констатуючих досліджень свідчать, що сьогодні система освіти не надає достатньої уваги формуванню громадянськості молоді. Зміст шкільних програм і підручників, які покликані вирішувати це завдання, методи навчання, що використовуються у масовій практиці не забезпечують достатнього системного й послідовного підходу до розв'язання цієї проблеми. Вихід із цієї ситуації бачиться, по-перше, у переході до особистісно орієнтованого компетентнісного навчання, по-друге, в актуалізації питання формування соціальної компетентності учнів.

Соціальна компетентність — це складна система якостей особистості, яка формується із комплексу соціальних знань, соціальних мотивів, соціальних здібностей, навичок, звичок, способів діяльності, емоційно-чуттєвого досвіду, що суттєво впливають на соціальну поведінку особистості.

Саме соціальна компетентність є найбільш універсальною, адже в широкому сенсі вона охоплює елементи всіх інших груп і компетентностей: полікультурної, комунікативної, інформаційної, саморозвитку і самоосвіти, творчої діяльності. В конкретному, більш вузькому, сенсі соціальна компетентність — це здатність особистості до взаємодії, співпраці, вміння розв'язувати проблеми не насильницьким шляхом, активна участь у соціальному житті, комунікативні навички. За підрахунками вчених, 92 % опитаних респондентів вважають дуже своєчасною постановку питання про формування соціальної компетентності саме сьогодні. Національна доктрина зазначає, що наша освіта базується на культурно-історичних цінностях українського народу, його традиціях та духовності. Ми повинні повернути повагу до цінностей нашого народу, повною мірою використовувати величезний морально-духовний, виховний потенціал української музичної спадщини та культури.

Таким чином, об'єктивні потреби розвитку виховного аспекту громадянської активності учнів, шляхом музичної освіти, зумовили вибір роботи «Формування громадянської активності учнів на уроках музичного мистецтва».

РОЗДІЛ І

ВИХОВАННЯ ГРОМАДЯНИНА-ПАТРІОТА ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ В.О.СУХОМЛИНСЬКОГО ТА В СУЧАСНІЙ ОСВІТНІЙ ПРАКТИЦІ

1.1. Завдання вчителя музичного мистецтва у вихованні громадянських компетентностей учнів

На сучасному етапі розвитку нашого суспільства особливе значення має виховання громадянина-патріота, високоморальної особистості, та відродження духовності у суспільстві. Виховання – це, передусім, «вбирання кожною особистістю в себе духовності і культури рідного народу, його національного буття» у поєднанні з загальнолюдськими культурними цінностями.

Для реалізації громадянського виховання важливо забезпечити поєднання громадянських знань та вмінь, досвід соціально-політичного життя, громадянські якості, усвідомлення демократичних норм та установок поведінки. Усі ці компоненти складають основу громадянської компетентності особистості, яка формується в аспекті загальнолюдських, національних надбань та пріоритетів відкритого громадянського суспільства.

Ідеї громадянського виховання завжди були актуальними для видатних педагогів України. Звертаючись до творчого доробку В.Сухомлинського, ми відзначаємо, що громадянське виховання позиціонується ним як головна педагогічна проблема. У книзі «Народження громадянина» він розглядав формування громадянської компетентності на основі людяності й гуманізму. Першочерговою умовою успішного формування рис громадянина педагог вважав організацію емоційно насиченого, діяльного життя школи, розвиток громадянської активності кожного індивіда. Організація емоційно-насиченого життя в школі відбувається завдяки урокам музичного мистецтва.

Оскільки основною метою освітньої галузі “Мистецтво” є формування в учнів у процесі сприймання, інтерпретації, оцінювання ними творів мистецтва та провадження практичної діяльності системи ключових, міжпредметних естетичних і предметних мистецьких компетентностей як цілісної єдиної основи світогляду, а також здатності до художньо-творчої самореалізації і культурного самовираження, завданнями освітньої галузями є:

- оволодіння системою вмінь і навичок у галузі мистецтва, формування світогляду, креативних і комунікативних якостей;
- формування вмінь і навичок аналізувати, інтерпретувати та оцінювати твори мистецтва, виявляти їх національну своєрідність;
- збагачення духовного світу учнів у результаті вивчення творів мистецтва;
- формування ціннісного ставлення до дійсності і творів мистецтва, розвиток емоційно-почуттєвої сфери учнів.

Зміст освітньої галузі передбачає цілісний художньо-естетичний розвиток особистості учня шляхом опанування різних видів мистецтва і координації знань, умінь та уявлень, набуття яких необхідне для формування у свідомості учнів полікультурного і поліхудожнього образу світу.

Змістовими лініями освітньої галузі є музична, образотворча, культурологічна.

В основній школі зміст освітньої галузі спрямований на розширення у процесі опанування творів мистецтва і художньо-практичної діяльності набутих у початковій школі ключових, міжпредметних естетичних і предметних мистецьких компетентностей.

У старшій школі зміст освітньої галузі “Мистецтво” спрямований на формування художнього мислення та світогляду учнів, поглиблення їх ключових, міжпредметних естетичних і предметних мистецьких компетентностей шляхом узагальнення знань, умінь і навичок, набутих в основній школі.

Завдання вчителя у вихованні громадянина-патріота полягає у методичному впливі на дітей з метою розвитку в них духовної, емоційно-моральної й освіченої особистості. Засобом для реалізації цього завдання є, з одного боку, організація відповідних умов на уроках і позаурочний час, а з іншого – особистий приклад учителя.

Таким чином перед сучасним вчителем стоїть завдання:

- виховання в учнів емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва та дійсності, розвиток художніх інтересів і потреб, естетичних ідеалів, громадянських почуттів;
- формування системи художніх знань і вмінь, яка відображає видову специфіку та взаємодію мистецтва;
- розвиток сприймання, розуміння, інтерпретації й оцінювання творів мистецтва та взаємодію мистецтва;
- стимулювання здатності учнів до художньо-творчого самовираження;
- формування потреби в вихованні естетичного середовища та готовності до участі у

соціокультурному житті.

Основними вимогами щодо викладання музичного мистецтва в школі є:

ї формування музичного мислення учнів як мислення діалектичного, адекватного внутрішній будові;

ї розвиток емоційно-ціннісного ставлення до музики на основі розвитку фантазії та уяви учня;

ї формування загально-культурної компетентності - здатності застосувати знання культурного простору, досвід та способи художньо-творчої діяльності, вихованості та розвитку в будь-якій діяльності людини.

Музична педагогіка загальноосвітньої школи, спираючись на спільну працю учителя та учня, домагається органічної єдності методів навчання, спрямованих на формування в учнів ціннісного ставлення до світу й себе, до суспільства.

Урок музики - основна форма організації музично-виховної роботи в школі, хоч поглиблюються ще знання з музики і в позаурочний час. Урок включає в себе різні види музичної діяльності учнів: спів, музично-ритмічні рухи, гра на ДМІ, слухання музики, музична грамота. Для уроків музики характерною є особлива емоціональна атмосфера - це цілком природно, адже музика - мова почуттів. Вона хвилює, викликає в дітей певні настрої і переживання. Одержані враження посилюються під впливом учителя, який передає свої почуття не тільки у виразному виконанні твору, але і в слові, міміці, жестах. Таким чином, концентруючи увагу учнів на звучанні музики і розвиваючи їхню увагу вчитель допомагає дітям увійти у світ музики, музичних образів і яскраво відчувати їх виразність.

Вчителю на уроці музичного мистецтва, слід приділяти велику увагу вихованню громадянина-патріота, і перш за все вихованню ЛЮДИНИ! Мене зацікавило те, що значне місце в педагогічній діяльності В.О Сухомлинський відводив саме урокам музики та співам. І я вирішила глибше і детальніше вивчити спадщину видатного українського педагога. Ця тема є дуже актуальною на сьогоднішній час, адже система освіти на даний час не піднесена на належний рівень. А щоб удосконалювати систему освіти, нам потрібно використовувати ефективні методи, засоби і форми в навчанні і вихованні. Адже, які основи ми закладемо в душу дитини в школі, такою людиною буде ця дитина в майбутньому.

В.О Сухомлинський вважав, що музика здатна виховувати, змінювати характери людей, стимулювати їх до добрих вчинків та високих почуттів. В тяжкий післявоєнний час йому довелось перевиховувати дітей-сиріт, які були бездомними, голодними та холодними. Великий педагог неодноразово підкреслював, що музика, її мелодика, краса та задушевність здатні перевиховувати, змінювати на краще маленькі серця його підопічних. Вона є першочерговим засобом морального та розумового виховання людини, джерелом благородства серця та чистоти душі.

Необхідною умовою навчання на уроках музичного мистецтва, В.Сухомлинський вважав дотримання основних положень методики проведення уроку, а саме:

- правильний підбір творів, які б відповідали пізнавальним можливостям учнів;
- образний зміст твору слід розкривати в ході художньо-педагогічного аналізу.

Ефективність цього процесу досягається за рахунок обговорення вчителем разом з учнями нового матеріалу. В ході заняття потрібно звертати увагу на ті завдання, які розвивають спостережливість та збуджують інтерес до різних жанрів музичної творчості.

Пізнання світу почуттів неможливе без його розуміння і переживань, які закладені в музиці; без глибокої духовної потреби слухання музики і отримання насолоди від цього. [3]

Отже, у процесі національного відродження України особливо гостро постає проблема громадянського виховання особистості, адже історія розвитку людства доводить, що майбутнє кожної держави залежить від того, наскільки вона зможе забезпечити виховання духовно зрілих, соціально-активних громадян.

1.2. Музичне виховання як засіб формування особистості учня у педагогічній спадщині В. О.Сухомлинського

Великий педагог створив оригінальну систему виховання підростаючого покоління, а саме через пізнання навколишнього середовища, насамперед, природи, через засоби української народної пісні, танцю, тощо. Він організовував своїм підопічним екскурсії, походи на лоно природи, де вони співали українські пісні, замислюючись над їх змістом, глибиною почуттів та образів; вчилися любити рідний край та милуватись його лісами, озерами, горами та природою свого народу. Мелодія та слово рідної та зрозумілої пісні допомагали йому достукатись до сердець своїх вихованців.

Вдосконалення системи музичного виховання молоді торкнулось, насамперед, питань використання українського національного фольклору. І педагоги і музиканти одноставні в тому, що віковічні духовні традиції українського народу повинні стати надбанням молоді. Прилучення учнів до українського музичного фольклору є одним із шляхів духовного відродження України. Дуже важливо, що сьогоднішні шкільні програми повертаються до вивчення історії українського народу, яка знайшла своє відображення і в українській пісні - наймогутнішій складовій українського національного фольклору. Надзвичайно важливо ознайомити молодь з багатою спадщиною української народної творчості та донести до неї глибину та важливість цього явища для становлення особистості з багатим внутрішнім світом та патріотичним запалом.

У формуванні особистості дітей важливу роль відіграє музика, яка як засіб виховання надає естетичного забарвлення духовному життю людини. На думку видатного педагога В. Сухомлинського, саме музика виступає першоосновою виховання людини. Він писав: «Пізнання світу почуттів неможливе без розуміння і переживання музики, без глибокої духовної потреби слухати музику і діставати насолоду від неї. Без музики важко переконати людину, яка вступає в світ, у тому, що людина прекрасна, а це переконання, по суті, є основою емоційної, естетичної, моральної культури». [2]

Головним завданням музичного виховання у школі є не стільки навчання музиці, скільки вплив через музику на світ учнів.

«Музика є самим чудодійним, самим тонким засобом залучення до добра, краси, людяності. Слухаючи музику, людина пізнає себе, і пізнає насамперед, що вона, людина, прекрасна, народжена для того, щоб бути прекрасною, і якщо в ній є щось погане, те це погане треба перебороти; відчувати погане в самому собі і допомагає музика.» – говорив В.О Сухомлинський. [4]

У школі Сухомлинського дуже багато уваги приділялося слуханню музики. Першочерговим завданням було викликати емоційну реакцію на мелодію і потім поступово переконати дітей, що краса музики має своїм джерелом красу навколишнього світу; музична мелодія як би призивала людину – зупинися, прислухайся до музики природи, насолоджуйся красою світу, бери цю красу і множ її.

Мистецтво, відкриває очі на світ рідної природи, якби настроює струни душі на ту хвилю, що передає звучання краси світу, будячи почуття прекрасного і доброго. «Як у живому, трепетному слові рідної мови, так і в музичній мелодії перед дитиною відкривається краса навколишнього світу. Але мелодія, - пише В.О. Сухомлинський, - доносить до дитячої душі не тільки красу світу. Вона відкриває перед людьми людську велич і достоїнство. У хвилини насолоди музикою дитина відчуває, що вона дійсно людина». [4]

Розвиток музичної культури учнів набуває новий напрям. Провідну ідею тематичного змісту програми можна сформулювати у двох аспектах:

- по-перше, про місце музики в житті людини;
- по-друге, про роль музики у вихованні патріотизму.

Розділ програми «Музика мого народу» - має особливе значення для патріотичного виховання учнів. Любов до Батьківщини - багатогранне почуття. Це і вміння відчувати красу рідної землі, і повага до її історії, до тих, хто захищав її свободу і незалежність, і гордість за досягнення нашої національної культури.

Музична грамотність - це здатність сприймати «музику як живе, образне мистецтво, народжене життям і нерозривно з життям пов'язане». Це особливе «відчуття музики», що дозволяє сприймати її емоційно, відрізняючи в ній хороше від поганого. Це здатність на слух визначити характер музики і відчувати внутрішній зв'язок між характером музики і характером її виконання, цю здатність на слух визначити автора незнайомій музики, якщо вона характерна для даного автора, його творів, з якими учні вже знайомі. Введення учнів у цю тонку сферу музичної культури вимагає обережності, послідовності і великої точності у виборі композиторів та їх творів. [1]

Музика і життя - це генеральна тема, свого роду «надзавдання» шкільних занять музикою, яку у жодному випадку не можна виділяти в самостійний, більш-менш ізольований розділ. Вона повинна пронизувати всі заняття у всіх ланках від першого до останнього класу, так само як їх будуть пронизувати ідеї патріотизму та інтернаціоналізму, формуючи світогляд учнів, виховуючи їх моральність і душевне благородство. Музичний матеріал, що звучить на заняттях, коментарі вчителя, спостереження і роздуми самих учнів, що направляються вчителем, - все має сприяти поступовому вирішенню цього «надзавдання». [5]

Але, відкидаючи «загальні слова», не можна заперечувати величезну роль у навчально-виховній роботі простого, розумного і щирого слова вчителя. «Слово вчителя - нічим не замінний інструмент впливу на душу вихованця. Мистецтво виховання включає, перш за все, мистецтво говорити, звертаючись до людського серця ».

Одна-дві лаконічні, але подібні фрази, сказані вчителем у зв'язку з тим чи іншим звучить у класі музичним твором, западуть у свідомість дітей, в їх душу, викликають у них благородні думки й емоції у незрівнянно більшою мірою, ніж будь-які, попередньо заготовлені «загальні слова» на ту ж тему. А приводів для потрібних слів, імпульсів для власних емоцій вчитель знайде скільки завгодно в будь-якому музичному творі. [3]

Життєвого матеріалу буде більш ніж достатньо, і вчитель може вільно відбирати його в залежності від власних знань, власних інтересів та особистого життєвого досвіду. Так, вивчаючи музику, учні вже з першого класу відчують і що вони вивчають життя, що музика - це саме життя.

У програмі передбачені різні види діяльності: гра, бесіда, прослуховування музики, спів, робота з музично-шумовими інструментами, розучування основ народного танцю, театралізація ігрових пісень, робота над виразністю мови, відвідування виставок, музеїв, участь у концертній діяльності з метою пропаганди народної творчості. [5]

Для патріотичного виховання корисно використовувати народні ігри зі співами і рухом. Ці ігри розвивають інтерес до співу, пам'ять, почуття ритму, вміння правильно передавати мелодію. В іграх такого плану діти вчаться передавати в русі художній образ. Але найголовніше - через гру українська народна пісня входить в побут сім'ї, в якій виховуються учні. У народних іграх діти вчаться спілкуватися, долучаються до народних традицій, виявляють взаємовиручку, знайомляться з малими жанрами народної творчості.

При знайомстві на уроках з примовками, календарним та ігровим фольклором, збагачується внутрішній світ дитини. Діти з задоволенням співають, відзначаючи красу української мови, яскравість музичних образів, добрий гумор.

Початок уроку музики, присвяченого героїко-патріотичній тематиці, починаються в серйозній і урочистій обстановці. Музика, яка повинна прозвучати в цей момент, пов'язана з дорогим серцю кожної людини - Батьківщиною.

Кожного ранку, виконуючи Державний Гімн України, учні зможуть самі розповісти про те, в яких особливо урочистих випадках звучить Гімн - музичний символ нашої держави, який виховує патріотичну свідомість, засновану на гуманістичних цінностях нашого народу.

Обов'язковим моментом є і те як правильно і у доступній формі пояснити школярам, що коли звучить Державний Гімн, не тільки ті, хто його виконують, але і всі, хто при його виконанні присутні, встають і слухають його стоячи. Ця музика покликана об'єднати весь народ. У гімні відображені головні ідеї - єдності, непорушності, свободи. [5]

Музика - це могутнє джерело думки. Без музичного виховання неможливий повноцінний розумовий розвиток дитини. Першоджерелом музики є не тільки навоколишній світ, а й сама людина, її духовний світ, мислення, мова. Музичний образ по - новому розкриває перед людьми особливості предметів і явищ дійсності. Увага дитини немовби зосереджується на предметах і явищах, які в новому світлі відкрила перед нею музика, і її думка малює яскраву картину; ця картина проситься в слово.

Дитина творить словом, черпаючи в навколишньому світі матеріал для нових уявлень і роздумів. В.О. Сухомлинський писав: «Музика - уява - фантазія - казка - творчість - така доріжка, йдучи якою, дитина розвиває свої духовні сили. Музична мелодія пробуджує в дітей яскраві уявлення. Вона ні з чим не зрівняний засіб виховання творчих сил розуму. Слухаючи мелодію Е. Гріга, діти малювали в своїй уяві казкові печери, непролазні ліси, добрих і злих істот... Музика будила енергію мислення навіть у найінертніших дітей. Здавалося, вона вливає в клітини мислячої матерії якусь чудодійну силу. В цьому піднесенні розумових сил під впливом музики я бачив емоційне джерело мислення».[2] Успішне навчання і виховання молоді сьогодні неможливе без глибокого вивчення і творчого впровадження в життя педагогічної спадщини В.О. Сухомлинського, яка стає особливо актуальною в умовах розбудови національної освіти. Цікаві ідеї і традиції, започатковані видатним педагогом, продовжують жити.

РОЗДІЛ II

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ З РЕАЛІЗАЦІЇ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

2.1. Урок музичного мистецтва як основана форма організації виховного аспекту громадянської освіти учнів

Сьогодні, коли перебудовується традиційна система загальної освіти, кожний вчитель шукає свої напрямки у навчанні. Дуже важливо не втратити головне – людину, як особистість, яка не тільки має знання з економіки, а й здатна розуміти і відчувати прекрасне, а отже, співчувати іншим людям.

Урок музики - основна форма організації музично-виховної роботи в школі, що формує свідомого громадянина, патріота, моральну особистість, розвиває національну самосвідомість. На уроках музичного мистецтва учні знайомляться з кращими зразками української народної музики, фольклору, творами композиторів-класиків, масовими піснями. Основою виховання музичної культури учнів є засвоєння творів українських композиторів, відтворення звичаїв та обрядів народу, виконання українських народних пісень.

Навчально-методичне забезпечення на уроках музичного мистецтва здійснюється відповідно до вимог нової програми «Музичне мистецтво» для 5 – 7 класів загальноосвітніх навчальних закладів (автори: Масол Л.М., Коваленко О.Я., Сотська Г.І., Кузьменко Г.В., Марчук Ж.С., Константинова О.В., Паньків Л.І., Гринчук І.П., Новікова Н.В., Овіннікова Н.І., 2012 р.) та Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, за програмою «Музика» для учнів 1 – 4 кл. Д. Ростовського. Основною метою програми є формування в учнів у процесі сприймання, інтерпретації, оцінювання ними творів мистецтва та провадження практичної діяльності системи ключових, міжпредметних естетичних мистецьких компетентностей як цілісної єдиної основи світогляду.

Розділ програми «Музика мого народу» - 4 клас має особливе значення для патріотичного виховання учнів. Любов до Батьківщини - багатогранне почуття. Це і вміння відчувати красу рідної землі, і повагу до її історії, до тих, хто захищав її свободу і незалежність, і гордість за досягнення нашої національної культури. На уроках учні знайомляться з творчістю легендарної піснярки Марусі Чурай, календарними обрядами та піснями, які їх супроводжують, дізнаються про мандрівних музикантів на Україні – кобзарів та лірників.

В розділі програми для учнів 5 класу «Народна музика» учні вивчають народні пісні і танці, розмаїття народних музичних інструментів. На уроках цього розділу діти навчаються виразно виконувати народні пісні з елементами театралізації, зокрема обрядові, побутові, історичні, козацькі, виховують в собі любов до рідної землі, звичаїв українського народу.

В розділі програми 6 класу «Жанри хорової музики» учні знайомляться з видатними майстрами хорової української музики такими як М.Д.Леонтович, Д.Березовський та великою спадщиною духовної музики, історією розвитку церковного співу, хорового виконавства в Україні.

Поняття музична культура рідного краю, інструментальні колективи рідного краю, інструментальна та вокальна спадщина рідного краю розкриваються в розділі «Музичне мистецтво у нашому житті» 7 класу.

Учні 8 класу, розмірковуючи над темою «Музика в діалозі з сучасністю», мають можливість більш глибоко задуматись над поняттям «патріот», «громадянин» на прикладі творчості композиторів-сучасників, активних громадських діячів Т.Петриненка, М.Скорика, В.Івсюка, С.Вакарчука, які піднесли українську музику на новий рівень.

В основі уроків лежить тематична єдність – тематизм програми. Відповідно до тематичної побудови в програмі виділені і певні типи уроків музичного мистецтва:

- Урок введення в тему;
- Урок поглиблення теми;
- Урок узагальнення;
- Заключний урок-концерт.

Досить цікавими для учнів є уроки:

- Урок вікторина;
- Урок-конкурс;
- Урок-подорож;
- Урок- «круглий стіл»;
- Урок- квест;
- Урок-картинна галерея;

Кожний урок музичного мистецтва має свою специфіку. При цьому головна мета одних – допомогти оволодіти певними засобами діяльності, інших – розвинути творчу уяву, здібності. Уроки, в яких порушуються питання національної самосвідомості, патріотизму, поваги до національної спадщини налаштовують учнів на формування ціннісного ставлення особистості до суспільства та держави, сприяють розвитку громадянської освідченості учнівської молоді.

Розділ «Музика мого народу» 4 клас.

Урок 11.

Тема: «КОБЗАР – НЕВМИРУЩИЙ НАРОДНИЙ СПІВЕЦЬ»

Мета: ознайомити учнів з поняттям історичні пісні, думи, з першими мандрівними музикантами на Україні.

Розвивати розрізнити характер українських народних пісень, давати характеристику засобам виразності дум, розрізняти на слух звучання кобзи.

Виховувати інтерес до історії українського народу, любов до народних пісень.

Тип уроку: комбінований.

Обладнання: музичний інструмент, програвач, портрет кобзаря Адамцевича, мультимедійна презентація.

Основні поняття для засвоєння: думи, кобзар – народний співець, музичні інструменти кобзарів.

Твори, що вивчаються на уроці:

- «Дума про козака Голоту»
- Т.Г.Шевченко «Перебендя»
- Українська народна пісня «Ой на горі та й женці жнуть»

Хід уроку:

1. **Вхід під музику** «Запорізький марш» Євгена Адамцевича. Організаційний момент. Мотивація до навчання.
2. **Актуалізація опорних знань:** бліц-опитування у формі гри «Правда - не правда» (Учням пропонуються правильні і неправильні твердження на тему: «Музика мого народу». Діти, працюючи в парах повинні визначити, яке з тверджень правильне).

- Зажинкові пісні відносяться до жартівливих (не правда)
- Назва "Троїсті музики" походять від того, що ці музиканти мешкали у м.Трої (не правда)
- Пісні осіннього періоду відносяться до календарно-обрядових пісень (правда).

1. 3. **Бесіда про кобзарів на Запорізькій Січі.**

На минулому уроці ми познайомилися з жанром української пісенної творчості, який характерний тільки українському народові. Це – думи. Вони оспівують ратні подвиги українського народу, проповідують суспільну та сімейну мораль. Думи відрізняються від пісень імпровізаційно-речитативним оповідним характером мелодики.

Виконавцями дум були кобзарі, бандуристи, лірники. На Запорізькій Січі існувало кілька шкіл, серед них – і кобзарська. Є історична згадка, що там навіть формували кобзарську сотню зі співців, що під час бою вміли застосувати шаблю та пістоль.

Якось у лютій битві між козаками та яничарами ніхто не міг здобути перемогу. Тоді гетьман дав наказ кобзарській сотні підтримати вояків. Як заграли кобзарі «Метелицю», з гиком, свистом під градом стріл і куль, так неначе хто підмінив смертельно втомлених козаків. Де й сили взялися для атаки! Турки не витримали навалного удару і в паніці кинулися навтьоки.

Кобзарі ніколи не корилися ворогам. За правду, яку вони розповідали, за підтримку бойового духу українського народу їх грізно карали.

У кожній бандурі – коштовна перлина:

Душа кобзаря – співця України.

Бо пісня про волю навік зостанеться,

Із серця у серце вогнем переллється.

А струни бандури сумують і плачуть.

В них наше минуле озветься неначе.

І ділиться болем, і душу лікує.

Хто серцем багатий, той спів цей почує.

Відомими кобзарями, що уславили свої імена відданим служінням музи та народу, були Остап Вересай (Рис.2.1.), Гнат Гончаренко, Федір Кушнерик, Іван Кравченко-Крюковський, Євген Адамцевич (Рис.2.2.).

Рис.2.1. Остап Вересай

Рис.2.2.Євген Адамцевич

Пізніше, коли Січ було зруйновано, саме кобзарі повертали сучасників до минулого, нагадуючи, хто вони, чії діти, ким закуті у ланцюги кріпацтва.

Тарас Шевченко назвав книгу своїх віршів «Кобзар» і утвердив цим невмирущість

народних співців. Образ кобзаря у вірші Т. Шевченка «Перебендя» є символом українського народу.

Послухайте уривок із вірша Тараса Шевченка і поміркуйте, чия доля описана в ньому.
(Учням пропонується розглянути репродукції картин)

Перебендя старий, сліпий, -

Хто його не знає?

Він усюди вештаєшся

Та на кобзі грає.

А хто грає, того знають

І дякують люди:

Він їм тугу розганяє,

Хоть сам світом нудить.

Попідтинню сіромаха

І днює й ночує;

Нема йому в світі хати;

Недоля жартує

Над старою головою,

А йому байдуже;

Сяде собі, заспіває:

«Ой не шуми, луже!»

Заспіває та й згадає,

Що він сиротина,

Пожуриться, посумує,

Сидячи під тином.

Отакий-то перебендя,

Старий та химерний!..

Заспіває, засміється,

А на сльози зверне...

У вірші розповідається про долю старого кобзаря – перебенді, про його мандрівне життя, сповнене труднощів і випробувань.

Коли ви слухали вірш і розглядали репродукції картин, то напевне звернули увагу на те, що образ кобзаря створювали і поети, і художники.

Репродукції картин доповнили вірш Тараса Шевченка, хоч і написані вони різними авторами та в різний час.

1. 4. Музичне сприймання. «Дума про козака Голоту».

- Чим особливі думи?
- Що вас вразило у звучанні твору?
- Який настрій викликала у вас «Дума про козака Голоту»

1. 5. Виконання творчого завдання.

Учні пропонуються зробити ілюстрацію до пісні «Дума про козака Голоту».

1. 6. Рухлива гра «Ми йдемо». (Додаток 1)
2. 7. Поспівка. Вправи для розвитку музичного слуху та дикції.
3. 8. Виконання української народної пісні «Ой на горі та жінці жнуть».

Усвідомлення характеру пісні. Звернути увагу учнів на особливості мелодії та ритму пісні, дикцію, виконання пісні за фразами.

1. 9. Узагальнення вивченого матеріалу.

- Пригадайте історію виникнення дум?
- Як називались музиканти на Україні, що виконували свої пісні на кобзі?
- Які музичні твори ми слухали на уроці?

1. 10. Домашнє завдання.

Знайти інформацію про народних кобзарів України.

1. 11. Вихід з класу під музику Є.Адамцевича.

Розділ «Музика мого народу» 4 клас.

Урок 12.

Тема: ПОСТАТЬ ТВОРЦЯ (МАРУСЯ ЧУРАЙ)

Мета: ознайомити учнів з легендарною пісняркою М. Чурай, її пісенною творчістю.

Розвивати вміння розрізняти характер пісень, давати характеристику засобам виразності.

Виховувати інтерес до історії українського народу, любов до народних пісень.

Тип уроку: квест.

Обладнання: музичний інструмент, програвач, портрет кобзаря Адамцевича, мультимедійна презентація.

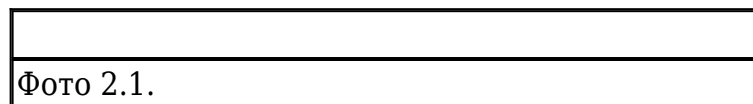
Основні поняття для засвоєння: постать Марусі Чурай, її пісенна творчість.

Твори, що вивчаються на уроці:

- Українська народна пісня «Засвіт встали козаченьки».

Хід уроку:

1. **Вхід під музику.** «Засвіт встали козаченьки». Організаційний момент «Посмішка». Мотивація до навчання.
2. **Актуалізація опорних знань:** бліц-опитування у формі гри «Правда - не правда» (Учням пропонуються правильні і неправильні твердження з теми «Музика мого народу». Діти, працюючи в парах повинні визначити, яке з тверджень правильне).
 - Що складає основу народної музики?
 - Яку пісню називають народною?
 - Які жанри українських пісень вам відомі?
3. **Завдання «Музичний калейдоскоп».** Виконати пісню «Засвіт встали козаченьки».
4. **Зупинка «Історична».** Завдання визначити жанр пісні. (Фото 2.1.)

5. **Зупинка «Літературна».** Учням пропонується уривок з повісті «Засвіт встали козаченьки» В.Чемериса. Замість крапок потрібно вставити назву пісні, ім'я автора.
 - Ну й пісня! – хитав головою війт. З такою піснею і на смерть підеш.
 - Цю пісню вже вся Полтава співає, сказав Махиня.

- А треба – щоб вся Україна. Тож, Петре, кульбач коня і в дорогу хутчіш вирушай. Тільки не закудикуй! Поїдеш на Україну, розшукаєш військо гетьмана... (...) Повезеш козакам пісню (....)

Бо козакам без пісні що без шаблі. Навіть гірше. Стривай! Пісню добре затамив? Не забудеш?

- Таку пісню та забути? – аж обурився Махия. – Як хто голову мені зітне, тоді лиш забуду.

• Яке ж значення мала пісня в житті козаків?

1. 6. Зупинка «Єрудит». Вікторина. (Фото 2.2.)

- Жанр народної родинної лірики, специфічний зміст і форма якої функціонально зумовлені присиплянням дитини в колисці. Колисанки.
- Український народний співець і музикант. Кобзар.
- Вид української народної пісні, поширений на Західній Україні, назва якої вказує на місце виникнення місто Коломию. Коломийка.
- Твір, в якому М.Лисенко використав пісню «Засвіт встали козаченьки». Опера «Тарас Бульба».
- Народний інструментальний ансамбль, у складі якого були скрипка, бубон і цимбали. Троїсті музики.
- На яких інструментах виконували свої пісні мандрівні музиканти. Кобза.

1. 7. Зупинка «Легендарна». Маруся Чурай - дівчина з легенди. (Фото 2.3.)

На попередніх уроках ми познайомилися з особливостями двох жанрів української пісенної творчості: історичними піснями та думами.

Про легендарну пісню Марусю Чурай ходило чимало легенд і переказів. Хто вона? Витвір народної фантазії чи історична особа? На це питання поки що немає точної відповіді.

Михайло Стельмах писав: «Погортайте сторінки сивих віків, вчитайтесь в прості й хвилюючі слова пісень, віднайдіть золоті ключі мелодій і вам відкриється багато поетичних таємниць, ви почуєте голоси творців, імена яких загубила історія, та так загубила, що вже навряд чи й знайдемо багатьох сіячів, чия поетична нива, ставши народною, квітує і сьогодні по нашій землі. І тільки інколи, крізь тумани часу, окреслиться схожа на легенду постать творця. До таких легендарних постатей належить народна поетеса Маруся Чурай».

Судячи з пісень, які їй приписують, ця дівчина була народжена для любові, але не знала її радощів і всі свої надії, все любляче серце по краплині передала в неперевершені рядки, що й зараз бентежно озиваються в наших серцях і вражають глибиною і щирістю висловлених почуттів, довершеністю форми, чарівністю мелодії.

За легендами і переказами Маруся Чурай була чудовою співачкою. Саме під час співу народжувалися поетичні тексти і мелодії, які швидко поширювалися у народі і збереглися до наших днів.

Дослідники поки що називають близько двадцяти пісень, приписуваних Марусі Чурай. Серед них «Засвіт встали козаченьки», «Віють вітри, віють буйні», «В кінці греблі шумлять верби», «Ой, не ходи Грицю та й на вечорниці» та інші.

1. 8. Слухання української народної пісні «Засвіт встали козаченьки».

2. 9. Аналіз прослуханого твору.

Слід звернути увагу на маршовий характер твору, на особливу виразність тексту і мелодії, котра створює неначе зриму картину козацького війська, нестримного у своєму русі.

За народними переказами пісня «Засвіт встали козаченьки» була складена під час визвольної боротьби українського народу проти польської шляхти під проводом Богдана Хмельницького. Піднявся на боротьбу з польськими поневолювачами і Полтавський полк, в якому начебто служив коханий Марусі – козак Григорій. Для дівчини розлука з коханим стала важким ударом. Тому складена нею пісня сповнена болю і страху перед невідомим.

У наші дні цю пісню виконують у маршовому темпі, але зовсім інакше співали її колись – повільно, проникливо, наповнюючи кожен рядок глибоким сумом.

1. 10. Музичне сприймання. «Дума про козака Голоту»

- Чим особливі думи?
- Що вас вразило у звучанні твору?
- Який настрій викликала у вас «Дума про козака Голоту»

1. 11. Зупинка «Переправа». (Фото 2.4.)

Учні пропонується за допомогою дощечок переправитись на інший берег і знайти історичний документ.

- Як трапилось, що не збереглися свідчення про легендарну піснярку?

1. 12. Поспівка. Вправи для розвитку музичного слуху та дикції.

2. 13. Виконання української народної пісні «Ой на горі та жінці жнуть».

Усвідомлення характеру пісні. Звернути увагу учнів на особливості мелодії та ритму пісні, дикцію, виконання пісні за фразами.

1. 14. Фізкультхвилинка «10 отаманів». (Додаток 2)

2. 15. Зупинка «Творча». Завдання знайти які ще пісні належать М.Чурай та зробити ілюстрації до цих пісень. (Фото 2.5.)

3. 16. Узагальнення вивченого матеріалу.

- Пригадайте історію виникнення дум?
- Як називались музиканти на Україні, що виконували свої пісні на кобзі?
- Які музичні твори ми слухали на уроці?

1. 17. Домашнє завдання. Оформити збірку ілюстрацій до пісень М.Чурай.

2. 18. Вихід з класу під музику Є.Адамцевича.

Розділ «Народна музика» 5 клас.

Урок 9.

Тема: «ІСТОРІЯ НАРОДУ В ПІСНІ».

Мета: ознайомити учнів з поняттям історичні пісні, думи, надати знання про жанр інтродукції до опери, ознайомити з творчістю М.Лисенка.

Розвивати розрізнити характер українських народних історичних пісень, давати характеристику засобам виразності дум та історичних пісень, розрізняти на слух звучання кобзи.

Виховувати інтерес до музичної української класичної музики та любов до народних пісень.

Тип уроку: комбінований, введення в тему.

Обладнання: музичний інструмент, програвач, мультимедійна презентація, ілюстрації до музичного твору.

Основні поняття для засвоєння: історичні пісні, думи, інтродукція, кобза.

Твори, що вивчаються на уроці:

- Українська народна пісня «Ой на горі та женці жнуть».
- М.Лисенко. Інтродукція з опери «Тарас Бульба».
- Українська народна пісня «Засвіт встали козаченьки».

Хід уроку:

1. **Вхід під музику** М.Лисенка. Організаційний момент. Мотивація до навчання.
2. **Актуалізація опорних знань.** Музична вікторина «Українська народна пісня в моєму житті». Учні пропонуються визначити на слух та вказати назву укр. нар. пісень.
3. **Бесіда про українські народні пісні та думи.**

Українська музична культура має багату історію. Національну спадщину української народної музики становлять народні пісенні традиції та обряди, неповторні мелодії народних танців, шедеври інструментальної музики.

Найбільшим скарбом є народна пісня, яка за своїм значенням у житті народу, тематикою, сюжетом і музичними особливостями поділяється на багато різноманітних жанрів. Своєрідним символом національної історії та культури є думи та історичні пісні.

Думи як окремий жанр беруть початок з XV століття. Джерелом їхнього виникнення стали величальні пісні, що набули поширення ще в XI ст. і прославляли князів, змальовували їхні походи, битви та подвиги. У XVII ст. в тематиці дум почали переважати розповіді про драматичні сторінки з життя народу, відвагу і завзяття у боротьбі з ворогом.

Творцями і виконавцями дум були мандрівні співці — кобзарі, які супроводжували свій спів грою на кобзі (рідше — на бандурі чи лірі).

В історичних піснях, котрі з'явилися у XV ст., оспівували реальних історичних осіб або безіменних героїв, розповідали про визвольну боротьбу українського народу з турецько-татарськими поневолювачами та польською шляхтою, про стихійні селянські повстання («Пісня про Байду», «Ой Морозе, Морозенку, ти славний козаче...», «За Сибіром сонце сходить» та інші). Сьогодні ці пісні виконують як із музичним супроводом (оркестр або ансамбль), так і без нього (а капела). Дума має таку будову: заспів, власне дума з ліричними відступами і кінцівка (славослів'я).

Думи — твори української усної творчості, які виконували мандрівні співці-музики: кобзарі, бандуристи, лірники.

Історичні пісні — твори, присвячені історичним подіям або героям української історії.

А капела (а capella) — виконання пісні без музичного супроводу, голосом.

Кобза — український струнний щипковий музичний інструмент. (Рис. 2.3.) Кобзарі — українські народні співці, які супроводжували свій спів грою на кобзі або бандурі. (Рис. 2.4.)

Рис. 2.3. Кобза.	Рис.2.4. Бандура.

1. **4. Музичне сприймання.** Українська народна пісня «Засвіт встали козаченьки». М.Лисенко. Інтродукція з опери «Тарас Бульба».

2. **5. Аналіз музичного твору.**

- Чи помітили ви в інтродукції М.Лисенка знайомі мотиви?
- Яку пісню вони вам нагадали?
- Як змінилась українська народна пісня в інтродукції М.Лисенка?
- Яку картину уявили ви, слухаючи інтродукцію?

1. **6. Виконання творчого завдання.**

Розгляньте картину невідомого художника «Козак Мамай», на якій зображено ідеалізований образ козака. (Рис.2.5.). Це захисник українського народу, степовик, мандрівник, воїн, мудрець, казкар в одній особі. Його «портрет» можна було побачити в українських оселях поряд з іконами.

Розкажіть про засоби виразності цієї картини.

Який музичний інструмент на ній зображено?

Якою б музикою ви озвучили цей живописний твір?

Опишіть свої враження від картини.

Рис.2.5. «Козак Мамай».

1. **7. Бесіда про композитора.**

Знайомство з творчістю: Микола Віталійович Лисенко — засновник української класичної музики, композитор, піаніст, диригент, педагог, збирач українського фольклору. Автор опер «Тарас Бульба», «Наталка Полтавка», творів для оркестру і фортепіано. Зробив багато обробок народної музики для голосу й фортепіано, хору.

«Тарас Бульба» — опера Миколи Лисенка за сюжетом однойменної повісті Миколи Гоголя. У ній розповідається про історичні події в житті України, мужність та героїзм

козацтва.

Інтродукція — невеликий оркестровий розділ на початку опери, вступ до прологу або першої дії.

1. **8. Фізкультхвилинка. «Я - джурик».** (Додаток 3)
2. **9. Поспівка.** Вправи для розвитку музичного слуху та дикції, інтонації.
3. **10. Розучування української народної пісні «Ой на горі та жінці жнуть».**

Усвідомлення характеру пісні. Розучування мелодії пісні, вивчення ритмічних особливостей. Звернути увагу учнів на правильність інтонуювання великих інтервалів у мелодії

1. **11. Творче завдання.**

Пригадайте образ козаків у літературних творах, казках. Пригадайте твори усної народної творчості та порівняйте з прослуханим музичним твором. Об'єднайтесь в групи та виготовіть обкладинку до пісенника «Козацькі пісні».

1. **12. Узагальнення вивченого матеріалу.**

- Пригадайте історію виникнення дум та історичних пісень.
- Охарактеризуйте особливості їх звучання та виконання.
- Грою на якому музичному інструменті супроводжували свій спів кобзарі?
- Як називається виконання пісні без інструментального супроводу?
- Які музичні твори ми слухали на уроці?
- Розкажіть, яка пісня отримала «друге» життя в опері. Як називається твір? Хто його автор?

1. **13. Домашнє завдання.**

Послухайте, чи звучать у вашій родині народні пісні. Які? Чи є серед них подібні до історичних пісень?

1. **14. Вихід з класу під музику Є.Адамцевича.**

Розділ «Народна музика» 5 клас.

Урок 10.

Тема: «ДАВНІ УКРАЇНСЬКІ ОСІННІ ОБРЯДИ».

Мета: ознайомити учнів з поняттям «Осінні народні обряди», розглянути особливості осінніх календарних пісень, ознайомитися з жанром кантата та її жанровими особливостями, продовжувати знайомство з творчістю М.Лисенка.

Розвивати вміння учнів виконувати народні пісні, розрізняти на слух звучання народних пісень, вміння надавати характеристику засобам виразності календарних пісень.

Виховувати інтерес до української класичної музики та любов до народних обрядових пісень.

Тип уроку: урок-подорож.

Обладнання: музичний інструмент, програвач, мультимедійна презентація, ілюстрації до музичного твору, таблички з назвами зупинок.

Основні поняття для засвоєння: кантата, жнивварські, зажинкові, обжинкові пісні.

Твори, що вивчаються на уроці:

- Українська народна пісня «Ой на горі та женці жнуть».
- М.Лисенко. Кантата «Радуйся, ниво неполитая» на слова Т.Шевченка (5ч. «Оживуть степи, озера»).

Хід уроку:

1. **Вхід під музику М.Лисенка.** Організаційний момент. Мотивація до навчання.
2. **Подорож в минуле. Зупинка Історична.**

Казка про календарно-обрядові пісні.

Жив-був великий народ слов'янський, який вірив в сили природи. Вони вважали, що обрядовими піснями можуть вплинути на природні явища, щоби виростити та зберегти щедрий урожай. Тоді вирішили слов'яни створити пісню, яка б допомагла їм отримати гарний врожай та ще й була б тісно пов'язана з працею людини, родинним побутом та народним календарем.

Заспівал вони пісню «Зажинкову», в якій попросили дати силу щоб зібрати врожай.

Ой ниво, наша ниво,

Верни нам нашу силу!

Ми на тобі жили,

Силоньку положили.

Сама роботяща дівчина зажинала пеший сніп «Дідух», якого прикрашала стрічками, квітами та зберігали в своїй оселі аж до Різдва.

Тоді вирішили люди скласти пісню «Жнивну», яка б давала сил людям зібрати весь урожай, з нею і в полі працювали.

Дивувались люди, як пісня їм допомагала, тоді вирішили скласти ще одну Обжинкову, в якій дякували матінці-природі за гарний врожай. Вирішили люди закінчення жнив відзначити особливо урочисто. Женці залишали на ниві невеликий кущ жита, який називали «спасовою бородою», підв'язували його, прикрашали польовими квітами і стрічками. Потім висловлювали побажання доброго врожаю наступного року та залишали «спасову бороду» до початку оранки. Також женці ходили по полю, збирали колоски, плели з них обрядовий вінок і співали:

Котився віночок по полю,

Просився у женчиків додому;
 — Візьміть мене, женчики, з собою
 Та занесіть мене до господаря в стодолу,
 Бо я вже в чистім полі набувся,
 Буйного вітрику начувся,
 Од ясного сонечка нагрівся,
 А дрібного дощику напився.

І з тих пір стали на Україні люди жниварських пісень співати, наповнені вдячністю за плодючий урожай. Їх співали серцем і душею, бо жнива — святкова мить у житті хлібороба. В піснях йому бажали здоров'я, гарного врожаю, добробуту та щастя в сім'ї. Особливо шанували невтомну працю женців.

1. 3. Зупинка «Творча».

Учням пропонується об'єднатись в три групи і придумати декорації до казки про обрядові пісні осіннього періоду. Зажинкові. Жнивні. Обжинкові.

Рис.2.6. Зажинкові.

Рис.2.7. Жнивні.

Рис.2.8. Обжинкові.

1. 4. «Співоча».

Поспівка. Вправи на динамічні відтінки, дикцію, розвиток голосу.

Виконання пісні. Українська народна пісня «Ой на горі та женці жнуть».

1. 5. Зупинка «Відпочинок». «Збираєм урожай». (Додаток 4)

2. 6. Зупинка «Чуттєва».

Два генії України — в одному творі. Микола Лисенко написав багато творів на слова Тараса Шевченка (романси, хори, кантати). Ось і кантата «Радуйся, ниво непополитая» написана на слова неперевершеного поета. Послухайте її уривок, в якому звучать мотиви жнивних пісень. У цій пісні «живуть» одразу дві теми: козацтво та жнива.

Кантата (італ. cantata, від латинського слова canto — співаю — концертний твір урочистого або ліро-епічного характеру, що складається з декількох частин і виконується співаками-солістами та хором у супроводі оркестру.

М. Лисенко. Кантата «Радуйся, ниво непополитая» (5 ч. «Оживуть степи, озера»)

Аналіз музичного твору.

- Про що розповідають ці твори? З якими народними обрядами вони пов'язані?
- Опишіть мелодію кожного твору, добираючи відповідні слова.
- Охарактеризуйте тембри голосів, які виконували кожен твір. Чим вони подібні та чим відрізняються?
- Яку роль у кантаті, на вашу думку, виконували оркестр та хор?
- Порівняйте обидва твори за ритмом та динамікою. Що в них спільного?

1. 7. Зупинка «Узагальнююча».

- Розкажіть про осінні обряди. Що уособлювала жнивна «спасова борода»?
- На які групи поділяють жнивварські пісні? Стисло охарактеризуйте кожен з них.
- З яким твором двох геніальних українців — поета і композитора — ми ознайомилися на уроці? Розкажіть, що вам відомо про цих митців.

1. 8. Зупинка «Цікавинка».

Послухайте вдома альбом із народних пісень. Зверніть увагу, чи є в ньому жнивварські пісні. Проілюструйте пісню про жнива, яку ви пам'ятаєте. Як «звучатиме» ваш малюнок?

1. 9. Зупинка «Прощальна». Вихід з класу під пісню «Ой на орі тай женці жнуть».

Розділ «Народна музика» 5 клас.

Урок 11.

Тема: «ПІСНЯ ЖИВЕ СЕРЕД НАС».

Мета: ознайомити учнів з особливостями українських народних побутових пісень, розглянути розмаїття народних побутових пісень, ознайомитись з жанром варіації на прикладі твору композитора В.Л.Бетховена.

Розвивати вміння учнів виконувати народні пісні, розрізняти на слух звучання народних пісень.

Виховувати інтерес до української народної пісні та класичних творів, що написані на основі народних пісень.

Тип уроку: комбінований, урок заглиблення в тему.

Обладнання: музичний інструмент, програвач, мультимедійна презентація, ілюстрації до музичного твору.

Основні поняття для засвоєння: побутові пісні та їхнє розмаїття, особливості виконання та тематика, варіації.

Твори, що вивчаються на уроці:

- Українська народна пісня «Їхав козак за Дунай».
- В.Л.Бетховен. Варіації на тему «Їхав козак за Дунай».

Хід уроку:

1. 1. **Вхід під музику української народної пісні «Їхав козак за Дунай».**

Організаційний момент. Мотивація до навчання.

2. 2. **Актуалізація опорних знань.** Інтерактивна гра «Вірю – не вірю». Опитування про особливості українських народних пісень осіннього періоду.
3. 3. **Пошук скарбу.**

Надзвичайним скарбом нашого народу завжди була пісня. Українці співали в будень і в свято, в рідному домі та на чужині, виливали свою радість і тугу. Пісні про родинне життя і побут, прагнення народу до волі та пошуки кращої долі становлять окремий пласт народної творчості і називаються побутовими. Побутові пісні надзвичайно різноманітні за тематикою, сюжетами та мотивами.

Виникнення козацьких пісень пов'язане з історією козацтва. В них оспівуються козацькі походи, туга за рідними і батьківщиною, сутички з ворогами й нелегка доля в полоні.

Кріпацькі пісні зображають тяжке підневільне життя селян.

Ліричні пісні розповідають про кохання, біль розлуки, щастя материнства і біль сирітства, сімейну злагоду та незгоду.

У жартівливих піснях особисті почуття, сімейні проблеми або життєві історії змальовуються з доброзичливим гумором.

Колискові пісні передають прагнення матері бачити свою дитину здоровою, щасливою, розумною, доброю і працюючою.

Дитячі пісні — це різноманітні забавляли, заклички, дражнилки, лічилки тощо.

У побутових піснях мелодія, як правило, нескладна, часто повторюються фрази або окремі слова, приспів іноді відсутній. Розповідь ведеться від головного героя або декількох осіб.

Побутові пісні — це пісні, в яких відображено почуття, переживання та думки людини, пов'язані з її особистим життям та життям усього народу. Виділяють пісні: козацькі, дитячі, колискові, ліричні, танцювальні, жартівливі, весільні, кріпацькі та інші.

1. 4. **Музичне сприймання. Слухання пісні «Їхав козак за Дунай».**

Доля відомої української пісні «Їхав козак за Дунай» має цікаву, майже трьохсотлітню історію. Українці співали її ще в середині XVIII століття, а невдовзі вона набула популярності й у Західній Європі.

Якось німецький композитор Л. ван Бетховен почув цей мотив у Відні. Так народився твір — варіації на тему пісні «Їхав козак за Дунай». Композитор кілька разів опрацював мелодію і створив обробки для голосу в супроводі фортепіано, скрипки та віолончелі й обробку для фортепіано і флейти, що увійшли в збірник «Варіації на російську тему». Згодом пісня долинула до Італії і залишилася там у творі італійського композитора Томмазо Траетта. Учень В. Моцарта — композитор Й. Гуммель та німецький композитор Й. Шнайдер теж написали обробки цієї пісні для інструментів і хору.

Слова популярного пісенного твору переклали французькою, чеською, англійською

мовами; він навіть подолав відстань через океан і опинився в Америці. Яким же чином ноти пісні «їхав козак за Дунай» потрапили до рук європейських композиторів та хто насправді її автор?

Науковці з'ясували, що створив пісню Семен Климовський — козак Харківського полку (Рис. 2.9.).

Отож авторська пісня, написана три століття тому, стала не тільки українською народною, а й підкорила увесь світ.

Так народна пісня поєднала народну творчість і професійну музику.

Капела — великий висококваліфікований хоровий колектив, здатний виконувати музику для хору з інструментальним супроводом або без нього.

Л. ван Бетховен. Варіації на тему «їхав козак за Дунай»

Обробка пісні для голосу в супроводі фортепіано, скрипки та віолончелі, обробка пісні для фортепіано і флейти в збірнику «Варіації на російську тему».

1. 5. Аналіз музичного твору.

- Опишіть свої враження від прослуханих творів.
- Як змінилась українська пісня у творі Л. ван Бетховена?
- Які засоби виразності використав композитор у своїх варіаціях? Охарактеризуйте їх.
- Пригадайте, які твори Бетховена ви слухали раніше.
- Як пов'язана між собою професійна та народна музика?

1. 6. Фізкультхвилинка. «Ми йдемо». (Додаток 1)

2. 7. Поспівка. Вправи для розвитку музичного слуху та дикції, інтонації.

3. 8. Розучування пісні. Українська народна пісня «їхав козак за Дунай».

Відомості про композитора.

Людвіг ван Бетховен — видатний німецький композитор, творам якого властиві ясність і чіткість побудови, сила, неймовірне відчуття гармонії зі світом та утвердження життя. Він написав 9 симфоній, 11 увертюр, 5 концертів для фортепіано, сонати, балет, оперу «Фіде-ліо», чимало пісень та інші інструментальні й вокальні твори.

Про твори композитора. У творчості Л. ван Бетховена простежуються мотиви й інших українських пісень. Андрій Розумовський — син останнього українського гетьмана — навіть замовив композитору три квартети.

У першому з них Бетховен використав мелодію української народної пісні «Ой надворі метелиця», в другому і третьому — варіації на тему пісні «Від Києва до Лубен». Зацікавився композитор і українським танцем «Козачок», мелодію якого використав одразу в двох сонатах. А в славетній Дев'ятій симфонії звучать мотиви козацьких пісень.

1. 9. Узагальнення вивченого матеріалу. Рефлексія.

- Пригадайте, які пісні вважаються побутовими. Які їхні різновиди ви пам'ятаєте?
- Які побутові пісні ви знаєте?
- Для яких музичних інструментів композитор Л. В. Бетховен написав варіації на тему

- української народної пісні «Їхав козак за Дунай»?
- Що таке капела? Розкажіть про її склад.

1. 10. Домашнє завдання.

Наповнити нашу скарбничку піснями, які люблять співати у вашій родині. Виконайте одну з них разом з батьками та запишіть свій спів на диктофон. Розкажіть, які телепередачі або рекламні ролики з виконанням народних пісень вам особливо запам'яталися.

Розділ «Народна музика» 5 клас.

Урок 15.

Тема: «ДАВНІ УКРАЇНСЬКІ ЗИМОВІ ОБРЯДИ».

Мета: ознайомити учнів з особливостями українських народних пісень, зимового періоду, особливостями звучання та виконання, з жанрами українських календарних пвсень, особливостями проведення зимових свят в Україні.

Розвивати вміння учнів виконувати народні пісні, розрізняти на слух звучання народних пісень.

Виховувати інтерес до української народних календарних пісень, обробок народних пісень.

Обладнання: музичний інструмент, програвач, мультимедійна презентація, ілюстрації до музичного твору, портрет М.Леонтовича.

Основні поняття для засвоєння: українські народні пісні зимового циклу.

Твори, що вивчаються на уроці:

- М.Леонтович «Щедрик».
- Н.Май. «Новорічна пісня».

Хід уроку

1. **Вхід під музику** укр.народного танцю «Метелиця». Організаційний момент. Мотивація до навчання.
2. **Актуалізація опорних знань.** Музична вікторина. Визначити на слух різновиди українських народних танців. («Метелиця», «Гопак», «Козачок»)
3. **Поспівка.** Вправи на розвиток голосу, слуху, музичної пам'яті.
4. **Розучування пісні** «Новорічна пісня». Сл. та муз. Н . Май.
 - Ознайомлення зі змістом та характером пісні. Розучування мелодії пісні, виконання її по фразах.
 - Виконання ритмічного малюнку пісні плесканням в долоні. Виконання пісні фразами індивідуально та групами.
5. **Хвилинка відпочинку.** (Перегляд мультфільму "Щедрик" у виконанні О.Скрипки) (23)
6. **Бесіда про українські особливості українських народних пісень зимового**

циклу.

В основі новорічно-різдвяної обрядовості українців є три свята:

Різдво

Святго Василя («старий» Новий рік)

Святе Водохреща.

Різдвяного вечора молоді люди, переважно хлопці, збирались у гурти, вибирали ватага — «березу» та міхоношу, запрошували музик і обходили всі оселі з колядками, релігійними піснями та віншівками:

Коляд, коляд, колядниця,

Добра з медом паляниця,

А без меду не така,

Дайте, дядьку, п'ятака.

Одчиняйте скриньку

Та давайте сливку.

Одчиняйте сундучок

Та давайте п'ятачок.

У колядках прославляють народження Христа і вітають господаря та всю його родину. В цих піснях завжди є заспів, власне колядка та приспів.

Щедрівки виконують переважно дівчата і діти напередодні Нового року та Водохреща. У цих піснях є традиційний приспів: «Щедрий вечір, добрий вечір».

А вдосвіта Нового року (14 січня) хлопчики-полазники провідують хресних батьків, родичів і сусідів, проказують чи виспівують коротенькі привітання — віншівки й засівають оселі зерном:

Сію, вію, посіваю,

З Новим роком поздоровляю!

Щоб було у вас в стіжку,

В мішку, в коморі, в оборі,

В ложці, в мисці й у колисці.

Музичний словничок.

Колядки — старовинні обрядові величальні пісні, які виконують колядники від Різдва (7

січня) до Водохреща.

Щедрівки — новорічні обрядові пісні, в яких висловлюють побажання доброго врожаю, приплоду худоби й усіляких гараздів.

Віншівки — новорічні привітання, які виголошували хлопчики-полазники, засіваючи оселю господаря зерном на старий Новий рік (14 січня).

1. 7. **Музичне сприймання.** М. Леонтович. «Щедрик» (а капела) у виконанні дитячого хору; М. Леонтович. «Щедрівка» у виконанні мішаного хору та оркестру.

2. 8. **Аналіз музичного твору.**

- Охарактеризуйте особливості виконання щедрівки різними хоровими колективами.
- Які засоби музичної виразності вам вдалося розпізнати в цьому творі в кожному випадку виконання?
- Яка щедрівочка вам більше сподобалася: у виконанні дитячого хору (а капела) чи мішаного хору з оркестровим супроводом?

1. 9. **Виконання творчого завдання.** Візьміть фарби та пензлик. Намалуйте зиму та той настрій, який викликає у вас виконання або слухання колядок і щедрівок (Рис. 2.10.).

1. 10. **Узагальнення вивченого матеріалу. Рефлексія.**

- Пригадайте, що таке колядки і щедрівки. Коли їх виконували? Які вони за характером?
- Яка між колядками та щедрівками різниця? Що спільного між ними?
- Розкажіть про давній обряд колядування. Що вам найбільше запам'яталося?

1. 11. **Домашнє завдання.**

Відшукайте сучасні версії виконання «Щедрик» різними мовами світу. Виконайте ілюстрацію до цього твору.

Розділ Жанри камерно-вокальної музики. 6 клас.

Урок 4.

Тема: «ПІСЕННИЙ ЖАНР. НАРОДНА ПІСНЯ».

Мета: Ознайомити з жанром пісні, основними його різновидами, розглянути палітру української народної пісні, ознайомитися з різновидами українських народних пісень та особливостями будови, виконання, характерів народних пісень, ознайомити з постатями виконавців народних українських пісень Н. Матвієнко, тріо Мареничів.

Розвивати вміння учнів слухати музику та давати характеристику українським народним пісням та майстерності виконання пісень відомими виконавцями, давати характеристику прикладам українських народних пісень у виконанні відомих співаків.

Виховувати інтерес до слухання української народної пісні та виховання ціннісного ставлення до українського народнопісенного фольклору.

Тип уроку: комбінований, урок заглиблення в тему.

Обладнання: музичний інструмент, програвач, мультимедійна дошка, ілюстрації до музичного твору та пісні або мультимедійна презентація, портрети виконавців українських народних пісень Н. Матвієнко, тріо Мареничів.

Основні поняття для засвоєння: поняття «пісня», основні різновиди жанру пісні, палітра української народної пісні, різновиди українських народних пісень за змістом, будовою, виконанням, характером.

Твори, що вивчаються на уроці:

- Українська народна пісня «Ой під вишнею» в обробці тріо Мареничів.
- Українська народна пісня «Летіла зозуля» у виконанні Н. Матвієнко.
- Українська народна пісня «Од Києва до Лубен».

Хід уроку

1. Вхід під марш або українську народну пісню «Од Києва до Лубен».

Організаційний момент. Мотивація до навчання.

2. Новий матеріал для засвоєння. Бесіда про жанр пісні та її різновиди.

Пісня — наймасовіший і найулюбленіший музичний жанр. Вона супроводжує нас усе життя. Але й на сторінках книжок ми теж натрапляємо на пісню. Чим подібні та чим відрізняються між собою пісня в музиці та літературі? Спробуймо з'ясувати.

У літературі пісня — це вірш ліричного або ліро-епічного характеру, мелодичний за своїм інтонаційним малюнком і призначений для співу. Розрізняють два види пісні: народна й літературна. Між ними є міцні зв'язки.

У музиці жанр пісні теж має два основні різновиди — це народна та професійна пісня літературного походження, що тісно пов'язані між собою. Літературні пісні часто здобувають настільки широку популярність, що їх починають вважати народними, а народні пісні, навпаки, слугують основою для авторських пісень.

Професійні пісні літературного походження мають більш індивідуалізовану мелодію, переважно ліричну, та інструментальний супровід. Авторами таких пісень стають композитори й поети.

Перші зразки пісень літературного походження з'явилися ще наприкінці XVI ст. Згодом їх ставало дедалі більше. У XVIII та XIX ст. цей вид пісень впливав на фольклор. XIX століття дуже багате на пісенну творчість, що стала народною. Вона пов'язана з іменами Івана Котляревського, Григорія Квітки-Основ'яненка, Віктора Забіли, Миколи Петренка, Марка Кропивницького, Івана Франка, Володимира Александрова та ін. У XX та на початку XXI століття продовжується збагачення народнопісенної скарбнички авторськими піснями літературного походження.

Музичний словничок.

Пісня — словесно-музичний твір, призначений для співу.

Існують два основні види пісні: народна пісня (автори якої невідомі) та професійна пісня літературного походження (створена композитором та поетом),

3. Бесіда про українську народну пісенну культуру.

Пісенний жанр. Пісенна культура українського народу численними струмочками й могутніми річками поповнює океан культури світової. Пісня колискова, весільна, лірична супроводжує від народження кожен людину. Із сивої давнини покоління за поколінням українці народжують від рідної землі, сонця, неба, води, вітру дивні звуки мелодій, неповторну магію слова, що ведуть нас по стежках рідного краю. Ті стежинки переплітаються, біжать і виводять на широкий шлях творчого генію народу. І якщо цей геній живе й сьогодні, то тільки тому, що живе пісня. Вона — в образах калини, сонця, житечка й пшениці, звірів і птахів: «Пожену я сірі гуси від броду до броду, ой летіте, сірі гуси, до мого роду...». Творить і береже ці дорогоцінні перлини наш народ. Він співає в радості й зажурі. Пісня — його величний храм любові до людини, до рідної землі, до батька й матері.

Українські народні пісні — це фольклорні твори, які зберігаються в народній пам'яті та передаються з уст в уста.

Твори анонімні, бо імена першогворців, як правило, невідомі. Народна пам'ять зберегла нам лише деякі імена авторів народних пісень. Це Маруся Чурай — авторка пісень «Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці» і «Засвіт встали козаченьки» та козак Семен Климовський — автор пісні «Їхав козак за Дунай».

Деяка частина народних пісень має літературне походження — «Рече та стогне Дніпр широкий» (Т. Шевченко), «Ніч яка місячна» (М. Старицький).

Узагалі, в Україні складено понад п'ять тисяч пісень. За своїм значенням у житті народу, за тематикою, сюжетом і музичними властивостями українська народна пісня поділяється на безліч різноманітних жанрів.

Обрядові пісні

- **Календарно-обрядові:** Колядки, щедрівки; веснянки, гаївки; купальські, жниварські тощо
- **Родинно-обрядові:** Весільні, родильні, поховальні (голосіння)

Необрядова лірика

- **Родинно-побутові пісні :** Дитячі, колискові, пісні про родинне життя
- **Пісні про кохання.**

Пісенна епіка

- **Історичні лісні, думи, балади**

Соціально- побутові пісні

- Козацькі, чумацькі, кріпацькі, бурлацькі, наймитські та заробітчанські, рекрутські та

солдатські

Жартівливі і танцювальні пісні

- Коломийки, частівки і т.ін.

5. Бесіда про особливості будови жанру української народної пісні.

Кожному жанру української народної пісні властиві певні ознаки. У думах, історичних, побутових піснях звучать соціальні мотиви, висвітлюються події української історії, оспівуються реальні історичні особи або безіменні герої. Ліричні пісні надзвичайно емоційні — в них розповідається про кохання, тугу, мрії і т. ін. Календарні пісні пов'язані з певною порою року, а обрядові — з різноманітними обрядами українців.

За будовою українські пісні поділяють на **строфічні** (з повтором останньої строфи) та куплетні (мають куплети і приспів). **Рефрен**, або **приспів** — повторення групи слів, рядка або кількох віршованих рядків у строфах. Часто в пісні буває інструментальний вступ та програш між куплетами або строфами. Зазвичай народні пісні мають статичний лад (мажор або мінор), але бувають випадки, коли куплет і приспів написані в різних ладах.

За виконанням розрізняють пісні, виконані **а капела** (без супроводу), та з **акомпанементом** (із супроводом на музичних інструментах).

За характером народні пісні бувають **епічні, ліричні, драматичні**, інколи в них вкраплено танцювальні, жартівливі мотиви тощо. В основі кожного з різновидів пісні завжди лежить віршований текст.

Музичний словничок.

Аколиганемент (франц. accompagnement — супровід) — інструментальний супровід вокального твору.

Рефрен (франц. refrain — приспів) — повторення групи слів, рядка або кількох віршованих рядків у строфах.

6. Музичне сприймання. Українська народна пісня «Ой під вишнею» в обробці тріо Мареничів; українська народна пісня «Летіла зозуля» у виконанні Н. Матвієнко.

7. Аналіз музичних творів.

- Про що розповіла вам музика?
- До якого жанру належить кожна пісня? Яка з них, на вашу думку, нагадує професійний твір?
- Визначте основні засоби виразності прослуханих творів.
- Хто виконував ці твори? Охарактеризуйте голоси співаків.
- Виділіть характерні особливості кожної пісні.

8. Відомості про виконавців пісень.

Матвієнко Ніна Митрофанівна (1947р.н.,с. Неділище Житомирської області) — українська співачка, народна артистка України (Рис.2.11.). У її репертуарі багато народних пісень, серед них — обрядові, ліричні, жартівливі, пісні-балади, українські пісні XVII—XVIII

ст. Ніна Матвієнко співпрацює з відомими вітчизняними композиторами сучасності: для неї пишуть твори Євген Станкович, Олег Кива, Мирослав Скорик, Ірина Кириліна, Ганна Гаврилець і багато інші.

«**Летіла зозуля**» — одна з пісень, в якій змальовано символічний образ цього птаха. В українському фольклорі здавна знаходили відображення знання наших предків про навколишній світ, характерні ознаки та звички тварин. Образ зозулі — це безмірні сльози, тихе ридання. Може, тому, що природа наділила цю пташку вічним безталанням, безпритульністю: зозуля ні гнізда не вміє вити, ні пари не шукає, ні діточок не леліє — все вона чужим горем переймається, чужим літам і чужому щастю лік веде. Тому й пролітає в піснях України символом зраненої душі, великого невтішного болю...

Образ зозулі в сюжетних піснях нашого народу — узагальнений образ страдницької покайної душі, яка перед кимось завинила. Це один із найпоширеніших «пташиних» символів на українських рушниках, що вивішували на хрестах. Птиці незворушно сидять на калині — як сама вічність, оберігаючи спокій душі. Зате в пісні їхня душа плаче і невпинно голосить...

Тріо Мареничів (Рис.2.12.)

Український музичний колектив, що виконував пісні в народному стилі переважно українською мовою. У репертуарі групи були як фольклорні, так і професійні, в тому числі й власні твори. Значну частину народних пісень аранжували учасники групи, здебільшого Антоніна Маренич.

Найбільшу популярність тріо здобуло в СРСР наприкінці 1970-х — початку 1980-х рр. Пісні народів світу та поп-шлягери з їхнього репертуару відразу ж зникли — залишилися тільки україномовні, всенародно улюблені пісні: «Сиджу я край віконечка», «Посилала мене мати», «Ой у гаю гіри Дунаю», «Несе Галя воду», «Ой під вишнею», «Тиша навкруги», «Чом ти не прийшов?» та інші.

У 1979 р. тріо представляло Україну на Євробаченні з піснями «Ой у гаю при Дунаю» та «Несе Галя воду». Згодом виконавці отримали звання заслужених артистів України, а в 2003 р. стали народними артистами України. Група розпалася в 2004 році.

Склад тріо:

Валерій Маренич — вокал, гітара, кларнет;

Антоніна Маренич — вокал, маракаси, гармоніка, бубон, бас-гітара;

Світлана Маренич — вокал, бубон, гармоніка.

Рис.2.11. Ніна Матвієнко.

Рис.2.12. Тріо Мареничів.

9. Фізкультхвилинка. "Кожен в класі хоче знати - як талант свій показати". (Додаток 5)

10. Повторення правил співу. Розспівування. Поспівка. Вправи для розвитку музичного

слуху та голосу.

11. Виконання пісні. «Од Києва до Лубен» (українська народна пісня).

Ця пісня має дводольний розмір. Послухайте мелодію та спробуйте тактувати, відтворюючи рукою такі рухи.

12. Виконання творчого завдання з музикування.

А тепер проплескайте у долоні ритмічний рисунок куплету пісні: П П П І П П П І

Приспів має складніший пунктирний ритм, ніби танцюристи відбивають його ногами. Спробуйте і ви створити ритмічний супровід приспіву, притупуючи ногами: ПП ПП ПП ПП ПП ПП

Для виконання завдання треба обрати улюблений ударний інструмент. Спробуйте утворити музичний супровід до пісні.

1-й крок — послухати уважно мелодію та відбивати ритмічний малюнок мелодії пісні.

2-й крок — заспівати і заграти одночасно. Визначаємо найкращих виконавців.

13. Узагальнення вивченого матеріалу. Рефлексія.

- Про які жанри української народної пісні йшлося на уроці? Які з них були для вас новими?
- Хто з виконавців народних пісень вразив вас своєю майстерністю?
- Як називають музичний супровід пісні? Чи вмієте ви його створювати? Якщо так, то на яких музичних інструментах? Розкажіть.

14. Домашнє завдання.

Прослухайте три-чотири українські народні пісні та визначте їхні жанри.

Пригадайте пісню, яку ми виконували на уроці, та заспівайте її рідним і друзям.

Розпочніть роботу над музичним проектом «Фольклорний калейдоскоп».

15. Вихід з класу під українську народну пісню «Од Києва до Лубен».

16. Для допитливих — виконання музичного проекту. Проект «Фольклорний калейдоскоп».

Урок 5.

Тема: «ІСТОРІЯ ПІСНІ»

Мета: Ознайомити з особливостями композиційної будови вокальної музики, будовою та різновидами пісні, основними особливостями популярної пісні, різновидами музичного супроводу до пісні, ознайомлення з творчістю композитора Д. Крижанівського, творчістю

поета Т. Шевченка.

Розвивати вміння учнів уважно слухати музику та висловлювати власні музичні враження від прослуханого твору, розвивати вміння знаходити характерні особливості та побудови пісенного жанру.

Виховувати інтерес до слухання вокальних творів відомих пісень, любов до творчості видатного поета Т. Шевченка.

Тип уроку: комбінований, урок заглиблення в тему.

Обладнання: музичний інструмент, програвач, мультимедійна дошка, ілюстрації до музичного твору та пісні або мультимедійна презентація, портрети Д. Крижанівського, Т. Шевченка.

Основні поняття для засвоєння: композиційна будова (форма) вокальної музики, будова та різновиди пісні, популярна пісня, музичний супровід до пісні.

Твори, що вивчаються на уроці: «Рече та стогне Дніпр широкий» (слова Т. Шевченка, музика Д. Крижанівського) у виконанні І. Козловського. «Квітка-душа» (слова Д. Гольде, музика К. Меладзе) у виконанні Н. Матвієнко та хору «Берегиня». «Рече та стогне Дніпр широкий» (слова Т. Шевченка, музика Д. Крижанівського).

Хід уроку

1. Вхід під марш або під пісню «Рече та стогне Дніпр широкий». Організаційний момент. Мотивація до навчання.

2. Новий матеріал для засвоєння. Бесіда з учнями про історію розвитку жанру пісні з виконанням творчих завдань.

Музика в житті людини відіграє величезну роль, та, мабуть, найважливіше значення має пісня. Звичайно, у кожного є улюблені пісні або улюблений жанр. На Інтернет-сайтах, на хвилях радіо і по телебаченню ви слухаєте пісні за власним вибором. Численні телеконкурси та музичні проекти привертають увагу любителів пісні й допомагають зануритися в чудовий світ музики.

Озирніться довкола: дорослі й діти співають, радіють і плачуть, танцюють та відпочивають разом із піснею.

Пісня зародилася дуже давно. Ще в античні часи вона була важливим компонентом обрядів: її текст виконували під музичний акомпанемент, супроводжували танцем чи пантомімою. Еллінські поети створили кілька різновидів пісні: елегія, гімн, культова пісня, застільна пісня, пісня про кохання.

У музиці Середньовіччя з'явилися нові типи пісні: канцона, альба, рондо, серенада, балада, творцями яких були трувери, трубадури, мінезінгери. У середньовічній літературі піснею називали також епічні твори про історичних або легендарних осіб («Пісня про Роланда»).

У другій половині XVIII століття всередині пісенних жанрів викристалізовується пісня-романс із супроводом клавішного інструмента.

Пісенні форми посідають значне місце в опері XVIII століття та інших музично-драматичних жанрах.

У XIX столітті у зв'язку із загальним розквітом ліризму в мистецтві, а також завдяки зростанню інтересу до фольклору пісенні жанри інтенсивно розвиваються, розділившись на власне пісню та романс. Паралельно з творчістю професійних композиторів розвивається пісенна традиція, представлена поетами, які самі складали мелодії для своїх пісень і самі їх виконували. Так з'явилась авторська пісня та пісня бардів.

На початку XX століття в багатьох країнах спостерігається піднесення революційної робітничої пісні (серед них — «Інтернаціонал»). У XX столітті з'явилась масова популярна пісня, а в країнах Європи та США розвиток естрадної пісні був пов'язаний із мистецтвом джазу. Які ж характерні ознаки популярної естрадної пісні та її музичної форми?

Більшість сучасних пісень пишуть у куплетній (перший куплет, приспів, другий куплет, приспів) або простій двочастинній формі (куплет, приспів).

3. Робота зі схемою.

Куплетна форма містить від трьох до семи частин, які розташовуються приблизно в такому порядку:

- A** інструментальний вступ
- B** куплет
- C** приспів (рефрен)
- D** куплет
- C** приспів (рефрен)
- E** інструментальний програв
- C** приспів (рефрен)

Зазначена форма є найпоширенішою в сучасній популярній музиці. Кількість куплетів може трохи змінюватись. Іноді пісні складаються лише з однієї частини, що декілька разів повторюється з незначними варіаціями.

Популярні пісні мають також свої особливості римування. Зазвичай застосовують схеми АВАВ, АВАО.

Ви вже знаєте, що кожен музичний твір має певну висоту звучання — **тональність**. Коли тональність незручна для виконання, її можна змінити — підвищити або понизити.

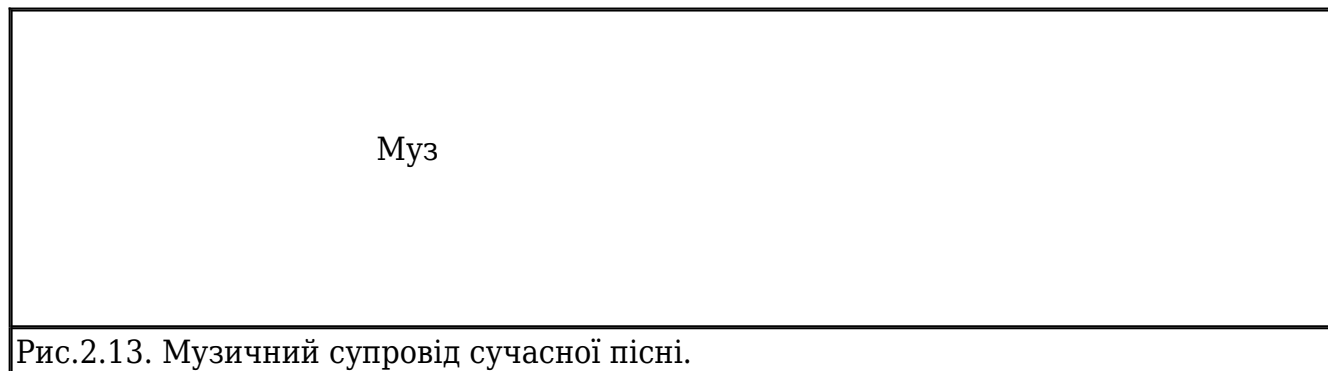
Музичний словничок.

Популярна пісня — різновид загальнодоступного пісенного жанру музики, який легко запам'ятовується максимальною кількістю слухачів.

Сучасні пісні співають з інструментальним супроводом (виконує один інструмент, ансамбль чи оркестр) або під фонограму (запис музики, що виконується на електронних музичних

інструментах, в електронному варіанті за допомогою новітніх інформаційних технологій).

4. Робота зі схемою (Рис. 2.13.).

5. Музичне сприймання. «Рече та стогне Дніпр широкий» (слова Т. Шевченка, музика Д. Крижанівського) у виконанні І. Козловського; «Квітка-душа» (слова Д. Гольде, музика К. Меладзе) у виконанні ІІ. Матвієнко та хору «Берегиня».

6. Аналіз музичних творів.

- У якому жанрі написано івери, котрі ми слухали на уроці? Що між ними спільного?
- З'ясуйте різницю між характером мелодії відомої народної та сучасної естрадної пісні. Про що «розповідає» кожна пісня?
- Хто виконує ці пісні? Спробуйте визначити типи голосів солістів.
- Чи сподобалися вам прослухані твори? Чим саме?
- Складіть невеликий відгук у вигляді есе на пісню, яка вас найбільше вразила.

7. Знайомство з історією створення пісні.

«Рече та стогне Дніпр широкий» — українська народна пісня літературного походження. Автор слів — Тарас Шевченко. Текстом пісні стали дванадцять рядків із балади «Причинна», котру поет написав орієнтовно 1837 року в Петербурзі. Це один з ранніх творів Кобзаря. Музику до пісні, яка згодом стала народною, склав педагог і композитор Данило Крижанівський. Над нотами він зазначив: «Присвячую Марку Кропивницькому».

Коли М. Кропивницький прибув на гастролі з українською трупю в Одесу, Д. Крижанівський показав йому нотний аркуш із присвятою. Загравши мелодію на фортепіано, режисер обійняв гостя і назвав твір шедевром. Незабаром, після однієї з вистав, оркестр і хор почали виконувати цю пісню, і її підхопив увесь зал, люди підвелися... Так уперше прозвучала пісня, яка стала своєрідним гімном українців.

Перші два надруковані накладі збірки пісень з нотами (1884 та 1886 року), де була й ця

пісня, конфіскувала поліція. З третьої спроби (вперше разом текст вірша Тараса Шевченка і ноти Данила Крижанівського) збірка була надрукована 1886 року.

Розгляньте репродукцію картини М. Бурачека «Реве та стогне Дніпр широкий» (Рис. 2.14.). Розкажіть про засоби виразності живопису, за допомогою яких художник зобразив бурю на Дніпрі. Поміркуйте, що об'єднує поетичний текст, музику та картину.

Рис. 2.14. М. Бурачек «Реве та стогне Дніпр широкий».

8. Відомості про композитора — автора нісні.

Данило Якович Крижанівський (1856-1894)

Український педагог, композитор-аматор, який паралельно з викладанням писав музику, здебільшого хорову, а також пісні та романси. До наших днів дійшли хорова ода «Пам'ятник» на вірш О. Пушкіна, хор на слова молитви «Царю небесний», романс «Я жду тебе», пісня «Спи, сладко спи» та інші.

Д. Крижанівський був щиро захоплений мистецтвом талановитого співака М. Кропивницького. Своєму улюбленому виконавцю композитор присвятив пісні «Чи у полі, чи у борі» і «Реве та стогне Дніпр широкий», яка здобула широку популярність не лише в Україні, а й за її межами. Цю пісню й досі виконують у всьому світі.

9. Виконання творчого завдання.

Розгляньте картину Д. Агаян «Натюрморт» (Рис. 2.15.) Які квіти зображено? Яких вони кольорів? Розкажіть про настрій, який створює цей натюрморт.

Поміркуйте, чи можна «озвучити» картину піснею К. Меладзе «Квітка-душа». Охарактеризуйте засоби виразності картини та мелодії цієї пісні.

10. Фізкультхвилинка «Танцюємо разом».

11. Розспівування. Поспівка. Вправи для розвитку музичного слуху та голосу.

12. Розучування пісні. «Реве та стогне Дніпр широкий» (слова Т. Шевченка, музика Д. Крижанівського).

13. Виконання творчого завдання.

Розгляньте репродукцію І. Труша «Дніпро під Києвом». Який настрій створює ця картина? Доберіть до неї відповідну музику.

Порівняйте зображення Дніпра на живописному полотні І. Труша і на картині М. Бурачека (с. 38 підручника).

Рис.2.16. І.Труша
«Дніпро під Києвом».

14. Узагальнення вивченого матеріалу. Рефлексія.

- Який музичний жанр ми сьогодні вивчали? Розкажіть про його особливості.
- Хто є авторами творів, які ми слухали?
- Охарактеризуйте засоби: музичної виразності сучасної естрадної пісні.
- Розкажіть про основні різновиди музичного супроводу сучасної пісні.
- Що вам найбільше сподобалося на уроці? Опишіть свої враження.

15. Домашнє завдання.

Прослухайте три-чотири сучасні естрадні пісні та визначте, який у них музичний супровід.

Заспівайте пісню, яку ми вивчали на уроці, своїм друзям. Виконайте ілюстрацію до цієї пісні.

16. Вихід з класу під пісню «Рече та стогне Дніпр широкий».

Урок 6.

Тема: «ГІМН - УРОЧИСТА ПІСНЯ»

Мета: Ознайомити з особливостями та характерними ознаками жанру «Гімн», дати поняття про його літературну основу та існування нового жанру в літературі, ознайомити учнів з історією створення гімну України, на прикладах урочистої музики розібрати характерні ознаки вокального гімну — як жанру камерно-вокальної музики.

Розвивати вміння учнів уважно слухати музику та надавати характеристику урочистим пісням і музиці урочистого характеру, висловлювати власні музичні враження від прослуханого твору, розвивати вміння знаходити спільні риси між музичним мистецтвом та літературою.

Виховувати повагу та шану до слухання головної пісні України — Державного гімну, виховувати ціннісне ставлення до державних символів та творчості українських композиторів.

Тип уроку: комбінований, урок заглиблення в тему.

Обладнання: музичний інструмент, програвач, мультимедійна дошка, ілюстрації до музичного твору та пісні або мультимедійна презентація, портрети композитора М. Вербицького, П. Чубинського, М. Лисенка, Т. Шевченка. Основні поняття дня засвоєнім: характерні ознаки жанру «Гімн», літературна основа музики, зв'язок музики та літератури. Твори, що вивчаються на уроці:

- Державний гімн України (слова П. Чубинського, музика М. Вербицького).
- «Молитва за Україну» (слова О. Кониського, музика М. Лисенка).
- Гімн студентської молоді «Gaudeamus» («Гаудеамус»)

- «Реве та стогне Дніпр широкий» (слова Т. Шевченка, музика Д. Крижанівського).

Хід уроку

- 1. Вхід під український марш. Організаційний момент. Мотивація до навчання.**
- 2. Новий матеріал для засвоєння. Бесіда з учнями про історію створення жанру «гімн».**

Історія гімну дуже давня. Відомо, що гімн як жанрова форма поезії еволюціонував з культових пісень, що завершувалися молитвою до культового божества в Єгипті, Месопотамії, Індії. В Елладі гімн співали на честь Аполлона (пеан), Діоніса (дифірамб) або у вигляді гіпорхеми. У добу Середньовіччя його виконували як хорал. Гімн поширився також і в ренесансно-бароковій Україні (кондак).

У світській традиції гімн пов'язують з урочистими подіями загальнонаціонального значення, з офіційними церемоніями, демонстраціями тощо. Гімн Мартіна Лютера «Ein feste Burg» став бойовою піснею німецьких протестантів; зі співом гімнів йшли битися і війська Кромвеля.

У XVIII столітті гімн існував як жанр літератури і був частиною окремих форм народної пісні та світської поезії (пастораль). На початку XIX ст. у період романтизму були спроби воскресити гімн як твір емоційно насиченої (патетичної) і метрично вільної ліричної форми. В Англії гімни Новаліса перекладав Джордж Макдональд. Одна з цих пісень набула статусу національного символу поряд із прапором та гербом.

Першим у Європі широковідомим національним гімном став британський «God save our Lord the King» («Боже, бережи короля»), хоча він не має офіційного статусу державного гімну. Потім з'явилися гімни інших європейських держав. Спочатку більшість текстів виконували на музику британського гімну (наприклад, російський «Боже, Царя храни!», американський «My Country. Tis of Thee» гімн Німецько, імперії «Heil dir ihs Siegerkranz», швейцарський «Ru'fst du mem Vaterland» та інші - всього близько 20 гімнів). Після того як монархи та парламенти почали затверджувати гімни, у більшості країн було створено власні мелодії. Але гімн Ліхтенштейну - пісня «Oben am jungen Rhein» - і досі виконується під музику англійського гімну.

Музичний словничок

Гімн (грец. *hymnos* - славити, хвалити) - урочистий музичний твір на слова символічно-програмного змісту.

Різновиди гімнів: державні, релігійні, літературні, спортивні й т.ін.

Державний гімн є символом держави (поряд з іншими атрибутами: прапором, гербом тощо)

3. Музичне сприймання. Слова П. Чубинського, музика М. Вербицького
Державний гімн України у виконанні Національного заслуженого академічного народного хору України ім. Г. Вірьовки та Державного симфонічного оркестру України.

4. Аналіз музичного твору.

- Розкажіть про засоби музичної виразності головної пісні України.
- Які інструменти виконують твір? Хто співає текст гімну? Охарактеризуйте тембри співацьких голосів.
- З якими героями України або з якими подіями у вас асоціюється гімн?
- У чому полягає урочистість Державного гімну? Розкажіть.

5. Історія створення гімну України.

Історія створення українського гімну розпочалася з осені 1862 року. Тоді український етнограф, фольклорист, поет Павло Платонович Чубинський (Рис. 2.17.) написав вірш «Ще не вмерла Україна», якому в майбутньому судилося стати текстом національного, а згодом — і Державного гімну українського народу. Вірш одразу здобув популярність. Його було опубліковано у львівському журналі «Мета» 1863 року. Михайло Вербицький, захоплений змістом вірша, написав до нього музику. Уперше твір почали виконувати як Державний гімн у 1917 році, а 1939 року він був затверджений як гімн Карпатської України.

Офіційно музичну редакцію Державного гімну Верховна Рада України ухвалила 15 січня 1992 року; слова гімну затверджено «Законом «Про Державний Гімн України» 6 березня 2003 року: «Державним Гімном України є національний гімн на музику М. Вербицького (Рис. 2.18) зі словами першого куплету та приспіву твору П. Чубинського».

6. Виконання гімну України.

7. Музичне сприймання. Слова О. Кониського, музика М. Лисенка. «Молитва за Україну» у виконанні Національної заслуженої академічної капели України «Думка»; гімн студентської молоді «Сийеатт» («Гаудеамус») у виконанні хорової капели Дрогобицького державного педагогічного університету імені І. Франка.

8. Аналіз музичних творів.

- Чи сподобалися вам прослухані музичні твори? Розкажіть про свої враження.
- Опишіть засоби музичної виразності кожного твору.
- Хто виконував ці урочисті пісні? Розкажіть про характер виконання.
- Чим відрізняються гімн студентської молоді та твір М. Лисенка «Молитва за Україну»? Що між ними спільного?
- У чому полягає урочистість обох музичних творів?

9. Легенда про українську пісню.

Про неоціненний дар пісні, яким славиться Україна, народ склав чудову легенду...

Якось Господь Бог вирішив наділити дітей світу талантами. Французи вибрали елегантність і красу, угорці — любов до господарювання, німці — дисципліну й порядок, росіяни — владність, поляки — здатність до торгівлі італійці — хист до музики...

Обдарувавши всіх, підвівся Господь Бог зі святого трону й раптом побачив у куточку дівчину. Вона була боса, одягнена у вишиванку, руса коса переплетена синьою стрічкою, на голові мала вінок із червоної калини. «Хто ти? Чого плачеш?» — запитав Господь. «Я — Україна, а плачу, бо стогне моя земля від пролитої крові й пожеж. Сини мої на чужині, на чужій роботі, вороги знущаються з удів та сиріт, у своїй хаті немає правди й волі». — «Чого ж ти не підійшла раніше? Я вже всі таланти роздав... Та є в мене неоціненний дар, який уславить тебе на цілий світ. Це — пісня».

Узяла дівчина-Україна дарунок і міцно притиснула його до серця. Вклонилася низенько Всевишньому і з ясним обличчям та вірою понесла пісню в народ.

1. 11. Відомості про автора гімну.

Олександр Якович Кониський (1836-1900) (Рис.2.19.).

Український культурний діяч другої половини XIX ст., перекладач, письменник, педагог — використав мотиви цієї легенди у вірші «Молитва за Україну». Пізніше поезію було покладено на музику, і вона стала прекрасною урочистою піснею, яка зворушує серця слухачів і дотепер.

11. Фізкультхвилинка «В цьому класі ми - сім'я». (Дордток 6)

12. Розспівування. Поспівка. Вправи для розвитку музичного слуху та голосу.

13. Виконання пісні. «Рече та стогне Дніпр широкий» (слова Т. Шевченка, музика Д. Крижанівського).

Заспіваймо пісню під фонограму. Розучуємо другий куплет пісні. Виконання пісні ланцюжком, групою, хором.

14. Виконання творчого завдання до виконання пісні.

Спробуйте заспівати пісню разом зі своїми друзями. Об'єднайтеся у декілька гуртів та придумайте назву для кожного з них. Виконайте по черзі по одному куплету пісні під фонограму.

15. Узагальнення вивченого матеріалу. Рефлексія.

- Що таке гімн? Назвіть відомі вам різновиди гімнів.
- Розкажіть, що вам запам'яталося з історії створення Державного гімну України. Де і коли виконують Державний гімн?
- Який музичний твір написано за мотивами легенди про дівчину-Україну? Пригадайте, хто його автор.

16. Домашнє завдання.

Послухайте музику, яка зазвичай звучить у вас вдома. Чи були серед прослуханих музичних творів урочисті пісні? Якщо так, то кого або що вони прославляють?

Спробуйте написати гімн своєї родини.

17. Вихід з класу під український марш.

Урок 1.

Тема: «МУЗИЧНИМИ СТЕЖКАМИ РІДНОГО КРАЮ»

Мета: поглибити знання учнів про музичну культуру рідного краю, а також про життєві зв'язки народної творчості і професійної музики, познайомити з творчістю українського композитора Л. Ревуцького;

розвивати вміння учнів уважно слухати симфонічну музику та надавати характеристику засобам виразності твору, розвивати вміння висловлювати власні музичні враження від прослуханого твору, розвивати вміння виразно виконувати пісню під супровід.

виховувати інтерес, любов до рідного краю, повагу до його історичного минулого і сучасного, творчості українського композитора Л. Ревуцького.

Тип уроку: урок введення в тему.

Обладнання: музичні інструменти (фортепіано, темброво-шумові інструменти), ілюстрації до музичних творів, портрети композитора Л. Ревуцького, магнітофон.

Основні поняття для засвоєння: музична культура рідного краю, інструментальні та вокальні колективи рідного краю, інструментальна та вокальна спадщина рідного краю.

Твори що, вивчаються на уроці: Л. Ревуцький. III частина Другої симфонії, сл. О. Вратарьова. муз. О. Злотника «Музика рідного дому».

Хід уроку

1. **Вхід учнів до класу під звучання О. Злотника «Музика рідного дому».**
Організаційний момент. момент. Музичне вітання.
2. **Актуалізація музичного досвіду учнів.** Вікторина з визначення відомих українських композиторів та творів.
3. **Бесіда з учнями про музичну культурну спадщину.**

Рідний край — місце, де ти народився і живеш серед людей, у яких є багато спільного. Усе, що тебе оточує упродовж життя та пов'язане з мистецтвом, і є культурою твого краю. У кожному регіоні нашої Батьківщини — своя історія і власні традиції, та все ж ми єдині у своєму прагненні до прекрасного. Композитори завжди виявляли неабияке зацікавлення до музичної культури своєї країни. Так, в епоху романтизму інтерес до народної творчості став поштовхом до виникнення нових композиторських шкіл. У середині XIX століття утворилися національні школи: польської музики (Ф. Шопен, С. Монюшко), чеської (Б. Сметана, А. Дворжак), угорської (Ф. Ліст), а пізніше, до кінця

XIX століття, у дусі романтизму були створені національні школи в Норвегії (Е. Гріг), Іспанії (І. Альбеніс), Фінляндії (Я. Сібеліус). Музична культура рідного краю мала великий вплив на творчість українського композитора Л. Ревуцького. З його іменем пов'язана ціла епоха розвитку української академічної музики, Л. Ревуцький є також основоположником української музичної школи. У творчості композитора нерозривно поєднані музичний фольклор рідного краю, традиції професійної української музики та індивідуальне композиторське бачення. Його творам притаманні життєрадісність, ліризм, широта і

багатство емоцій. Спадщина композитора утворює своєрідний світ національної музики, для якого характерна краса гармонії та мелодії народних ліричних пісень і дум.

Лев (Левко) Миколайович Ревуцький — український композитор, педагог, автор симфоній, концертів для фортепіано, сонат, прелюдій, творів для скрипки й віолончелі з фортепіано, хорової кантати «Хустина», вокальних збірників «Галицькі пісні», «Сонечко», «Козацькі та історичні пісні» тощо (Рис. 2.20.). У творчому доробку Л. Ревуцького є близько 120 оригінальних обробок народних пісень. Творчість композитора увійшла до золотого фонду української класики.

Визначним твором композитора є Друга симфонія, створена 1927 року. Світ її образів — це картини природи, що пробуджується, народне свято, жартівлива сценка, масова хода.

Третя частина — святковий фінал, побудований на мелодіях двох українських народних пісень — «А ми просо сіяли» та «Ой на горі мак». Наприкінці фіналу звучить основна тема всієї симфонії та Першої частини — старовинна мелодія «Ой весна, весниця», що несе в собі відчуття свободи і руху вперед, увінчує фінал прославленням життєдайних сил природи і творчої праці.

1. 4. Музичне сприймання. Л. Ревуцький. III частина Другої симфонії (9хв.)

2. 5. Аналіз прослуханого твору.

- Що ти уявляєш, слухаючи музику?
- Як ти гадаєш, чи передав композитор за допомогою музики свою любов до рідного краю?
- Які музичні образи були відчутні у творі?
- Охарактеризуй засоби музичної виразності та мелодію симфонії.
- Розкажи про своє враження від прослуханої композиції.

1. 6. Творче завдання. Приготуй акварельні фарби та пензлик. Намалюй свої враження від музики Л. Ревуцького за допомогою штрихів і кольорів.

У симфонії №2 Л. Ревуцький постає в єдності зі своїм народом і природою рідного краю. Головна тема нагадує політ, порив вітру, своєрідне втілення мрії. Композитор наче співає величний гімн своєму народові. Мелодія твору пов'язана з народними піснями, які в музиці Л. Ревуцького передані з новими барвами. Інструментальна музика без слів і коментарів створює свій образ за допомогою звуків та засобів виразності. Що таке музичний образ? Чи можна його «побачити». Музичний образ — це віддзеркалення в музиці явищ життя і духовного світу людини. У великих композиціях музичний образ діє як складна система, що розкриває зміст твору.

1. 7. Поспівка. Вправи для розвитку голосу, дикції, з використанням динамічних відтінків.

2. 8. Розучування пісні О. Злотника «Музика рідного дому».

- Знайомство з піснею
- Аналіз віршованого тексту
- Розучування мелодії першого уцплету та приспіву
- Робота над інтонаційно-важкими місцями та стрибками мелодії

- Виконання під акомпонемент.

1. 9. Узагальнення вивченого матеріалу. Рефлексія.

- Розкажи про музичну краєзнавчу скарбничку рідного краю. Назви імена відомих музикантів свого краю.
- Який твір допоміг тобі мандрувати стежками України?
- Порівняй музичну культуру свого краю з європейською музичною культурою. Що між ними спільне, а що відмінне?
- Що таке музичний образ? Охарактеризуй музичний образ пісні О. Злотника.

1. 10. **Домашнє завдання.** Послухай музичний альбом. Чи є серед прослуханих творів зразки музичної культури твого рідного краю?

2. 11. **Вихід з класу під музику** О. Злотника «Музика рідного дому».

Розділ 1. Відлуння епох у музичному мистецтві. 8 клас.

Урок 14.

Тема: «МАЙСТРИ УКРАЇНСЬКОЇ ЕСТРАДНОЇ ПІСНІ»

Мета: на прикладах творчої діяльності В. Івасюка, гурту «Смерічка», С. Ротару, С. Вакарчука, гурту «Океан Ельзи» (або Н. Яремчука, Т. Петриненка) познайомити учнів з особливостями розвитку української естради в XX-XXI століттях. Поглибити знання учнів про творчість В. Івасюка. Закріпити визначення понять легка (розважальна), популярна музика, хіт. Формувати вміння виразно і творчо втілювати емоційно-образний зміст музичного твору у процесі його виконання; обґрунтовувати власне емоційно-естетичне ставлення до популярної музики. Розвивати інтерес до творчості В. Івасюка. Виховувати естетичний смак учнів.

Тип уроку: комбінований.

Обладнання: музичний інструмент, програвач, телевізор, мультимедійна презентація.

Основні поняття для засвоєння: закріпити визначення понять легка (розважальна музика)

Твори, що вивчаються на уроці:

- В.Івасюк «Червона рута», «Пісня буде поміж нас», «Я піду в далекі гори», «Два перстені»,
- Рок-гурт «Океан Ельзи» «Все буде добре»,
- Т.Петриненко «Господи, помилуй нас».

Хід уроку

1. **Вхід у супроводі звучання пісні «Червона рута» В. Івасюка.** Організаційний момент. Мотивація до навчання.

2. Актуалізація опорних знань.

- Вправа клубок «Сучасна естрадна пісня» . (Учням пропонується розмотати клубок та пояснити значення термінів : блюз, спірічуелз, джаз, диксиленд, рок-музика, рок - н - рол, бард, шансоньє, популярна музика, естрадна пісня).
- Слухова робота. (Дітям пропонується визначити на слух виконавців різних музичних напрямків та вказати твори, які вони виконують)

1. 3. Бесіда про творчість В. Івасюка.

Додаючи учням нової інформації про Володимира Івасюка, слід підкреслити, що саме з його імені починається відлік сучасної української естрадної пісні. Також варто навести кілька дуже щирих і глибоких висловлювань про композитора: «В історії української естради Володимир Івасюк залишається початком, основою й, разом з тим, своєрідним горизонтом-мірилом, до якого належить тяжіти сьогоднішній українській естрадній практиці» (Зінаїда Зайцева, історик); «Він... дав урок сучасникам., як треба оберігати своє й не потрапляти під хвилиenne затуманення чужим... Володя завжди стояв вище моди, він був у часі, його чув, сказав від імені свого часу» (Василь Зінкевич, співак, колишній учасник гурту «Смерічка» (Рис.2.21.); «Для мене є однозначним, що у той момент, коли вибухнув талант Івасюка, це було конче необхідно Україні. Він дав нову якість українській пісні, новий порух... Сам Івасюк зробив для України набагато більше, ніж цілі творчі спілки. Масштаб цієї постаті дорівнює Шевченковій» (Тарас Петриненко, композитор, співак).

У процесі слухання та обговорення пісень Володимира Івасюка «Два перстені», «Пісня буде поміж нас» (або «Золотоволоска») виникає необхідність представити учням їх виконавців, які зробили значний внесок у розвиток української естради. Отже, розповідаємо про гурт «Смерічка» та найяскравіших його учасників — Назарія Яремчука і Василя Зінкевича, а також про Софію Ротару (Рис.2.22.). Зокрема, можна представити учням висловлювання українського поета Анатолія Матвійчука про Назарія Яремчука (Рис.2.23): «Почувши раз, його не можна було сплутати з жодним іншим. Це він вдихнув життя у твори В. Івасюка, О. Злотника, Г. Татарченка, О. Пушкаренка, П. Дворського та багатьох інших композиторів. Популярні поети-піснярі Ю. Рибчинський, В. Крищенко, А. Демиденко віддавали йому кращі свої вірші. ...Яремчука, - такого, як він був, - знали й любили всюди, де живе українська душа і б'ється українське серце».

Рис.2.21. Гурт «Смерічка». Рис.2.22. С.Ротару.

Рис.2.23. Н.Яремчук.

1. **4. Музичне сприймання.** «Два перстені» (у виконанні гурту «Смерічка»), «Пісня буде поміж нас» (у виконанні С. Ротару) В. Івасюка, «Друг» С. Вакарчука (у виконанні гурту «Океан Ельзи») або (за вибором учителя) «Золотоволоска» В. Івасюка (у виконанні Н. Яремчука), «9-1-1» С. Вакарчука (у виконанні гурту «Океан Ельзи»)
2. **5. Повідомлення учнів у вигляді презентацій** «Рок гурт «Океан Ельзи» (Рис.2.24., Рис.2.25.).

Рис.2.24. Гурт «Океан Ельзи».

Рис.2.25. С. Вакарчук.

«Тарас Петриненко – відомий український композитор» (Рис.2.26., рис.2.27.).

1. 6. **Поспівка. Вправи на розвиток музичного слуху та голосу.**
2. 7. **Виконання пісні «Червона рута».**

Виконання пісні в парах, ланцюжком.

1. 8. **Узагальнення вивченого матеріалу. Рефлексія.**

- Які почуття викликали у вас прослухані твори?
- Які майстри української естрадної пісні вразили вас найбільше?
- Що таке естрадна музика?

1. 9. **Домашнє завдання.** Слухати музику, зокрема сучасну - легку, популярну за власним вибором.
2. 10. **Для допитливих**– виконання музичного проекту «Мої найулюбленіші українські пісні сучасності».
1. 11. Вихід у супроводі звучання пісні «Все буде добре» С. Вакарчука.

2.2. Проектна діяльність на уроках музичного мистецтва у вихованні громадянських компетентностей учнів

Великого значення на уроках музичного мистецтва надається проектній діяльності, колективній творчій справі, що дозволяє учням проявити свої здібності. Спільна діяльність дітей створює загальне емоційне переживання, вони надають допомогу один одному при виконанні завдання, співчують, переживають невдачі і радіють успіху. Вони стають терпимішими, добрішими, справедливішими в оцінці своїх дій та вчинків.

Діяльність дітей буде продуктивною, якщо будуть визначені близькі й далекі цілі, на заняттях буде створена ситуація творчого пошуку і мотивів діяльності, що з'явиться своєрідним поштовхом, який виводить дитину зі стану «інертного спокою» і сприяє здійсненню творчої діяльності, яку вони виконують.

У цьому випадку працюють такі сторони духовного світу дитини, як воля, загальний інтелектуальний розвиток, світоглядні, моральні та патріотичні переконання. На уроках музичного мистецтва дітям пропонується виконати проекти для розширення знань з історії та розвитку української народної пісні, фольклорної спадщини, відтворення давніх українських звичаїв та обрядів (Таб.1).

Таблиця 1

Назва проекту	Мета проекту	Очікуваний результат	План створення проекту
---------------	--------------	----------------------	------------------------

Проект « Казка про українську пісню»	Вигадувати сюжет невеликої казки, яка розповідає про українську народну пісню.	Казка з ілюстраціями	Цей проект пропонуємо виконати в парі з найкращим другом. Пригадайте ваші улюблені українські народні казки. Уявіть себе народними казкарями. Ваша казка розкаже про українську пісню. Виготовте з паперу книжечку, зробіть обкладинку, запишіть прізвища авторів. А далі — найпростіше! Вигадайте казку, запишіть її та додайте власні ілюстрації до неї. Підказка: зверніть увагу на стиль розповіді в народних казках. Розпочніть свою оповідь словами: «Жили собі...». У кожній казці є цікавий захоплюючий сюжет. Не забудьте про щасливий кінець розповіді. Хто ж буде головними героями вашої казки?
«Давні українські обряди»	Знаходити та добирати необхідну інформацію для оформлення буклета.	Буклет	Вам допоможуть його створити вчителі та друзі. Об'єднайтеся з друзями у три групи: Перша група «Дослідники» — відшукайте інформацію у підручнику про українські давні осінні обряди. Друга група «Музиканти» — проведіть опитування класу за темою «Мої улюблені осінні народні пісні» та складіть їхній каталог. Третя група «Художники» — придумайте оформлення вашого буклета, намалюйте ілюстрації, виріжте їх та акуратно приклейте.
«Пісні моєї родини»	Організація фольклорної експедиції, збір колекції народних українських пісень родини у сімейний музичний альбом.	Пісенник з ілюстраціями та фотографіями. (Рис. 2.2.2.)	Візьміть диктофон та запишіть найулюбленіші побутові пісні, які співають члени вашої сім'ї. Зробіть власноруч альбом та оформіть титульний аркуш з написом «Пісні моєї родини». Запишіть з диктофона тексти пісень на окремому аркуші. Розташуйте на цій сторінці свої малюнки до пісні. Додайте фотографію виконавця. Розфарбуйте свій альбом в одному стилі. Зробіть орнамент кожного аркуша.

«Гімн моєї родини»	Влаштувати конкурс на найкращий гімн родини серед учнів класу.	Складання гімну родини.	1. Пригадайте визначення гімну. Перегляньте текст декількох гімнів та прослухайте мелодії різноманітних гімнів: гімну спортсменів, студентів, олімпіади, футболу тощо. Для всіх характерні особливі риси: урочиста мелодія, чіткий ритм, нескладна мелодія тощо. 2. Спробуйте з рідними спочатку написати вірш (декілька рядків) про свою родину, текст буде розповідати про вас, традиції сім'ї, береги і т. ін. 3. Проплескайте ритм вірша, додайте до нього нескладну мелодію в повільному темпі. Запишіть ваш гімн на диктофон у виконанні членів родини. 4. Візьміть участь у конкурсі гімнів родини в своєму класі. Журі визначить найкращих серед них. 5. На сайтах ви зможете знайти фонограму «мінус» урочистої музики, яка, можливо, стане фонограмою гімну вашої родини.
«З двору в двір походжаю – коляду збираю».	Записувати народні колядки та щедрівки на диктофон, записувати текст народних пісень, оформлювати дитячий новорічний пісенник.	Пісенник, буклет. (Рис. 2.2.1.)	1-й крок — візьміть диктофон та запишіть новорічні авторські та народні пісні у своїх рідних і друзів, прослухайте та запишіть текст пісень, які вам найбільше сподобались. 2-й крок — пригадайте та запишіть текст своїх улюблених новорічних авторських пісень та колядок, щедрівок. 3-й крок — спробуйте оформити свій перший новорічний пісенник: пропонуємо кожному пісню записати на окремий аркуш та окремо зробити яскраву новорічну обкладинку.

«Прекрасний наш Дніпро»	Підібрати пісні, твори живопису, літературні твори, присвячені річці Дніпро.	Шкільна газета.	Перша група «Мистецтвознавці» — підберіть музичні твори: вокальні та інструментальні, в яких згадується Дніпро, дізнайтеся відомості про їхніх авторів і виконавців. Перегляньте візуальні твори мистецтва, в яких зображено цю річку. Доберіть ілюстрації. Оформте центральні статті газети. Друга група «Літератори» — знайдіть серед літературних творів вірші та оповідання, романи, в яких описується річка Дніпро. Оформте літературну сторінку газети. Третя група «Географи» — знайдіть географічні відомості про Дніпро та складіть порівняння з іншими річками. Оформте статтю.
«Фольклорна крамничка»	Навчитися знаходити фонограми сучасних обробок народних пісень країн світу у форматі mp3.	Диск з улюбленими сучасними обробками пісень	1. Знайдіть з друзями фонограми сучасних обробок народних пісень країн світу, збережіть їх у форматі mp3 в окрему папку на комп'ютері. 2. Дізнайтеся більше про народні пісні різних народів світу. 3. Знайдіть сучасних виконавців народних пісень. 4. Складіть список записаних вами фонограм, спробуйте за допомогою функції «перейменування» зберегти їх у вільному або алфавітному порядку, задавши кожному файлу номер 001, 002... і т.д. 5. Оформте та зробіть обкладинку диска з назвою «Фольклорна крамничка».

Рис. 2.2.1. Буклет «З двору в двір походжаю - коляду збираю».

Рис.2.2.2. Пісенник «Пісні моєї родини».

2.3. Славетні композитори України

Музична грамотність - це здатність сприймати музику як живе, образне мистецтво, народжене життям і нерозривно з життям пов'язане. Це особливе «відчуття музики», що дозволяє сприймати її емоційно, відрізняючи в ній хороше від поганого. Це здатність на слух визначити характер музики і відчувати внутрішню зв'язок між характером музики і характером її виконання, це здатність на слух визначити автора музики, якщо вона характерна для даного автора, його творів, з якими учні вже знайомі. Введення учнів у цю тонку сферу музичної культури вимагає обережності, послідовності і великої точності у виборі композиторів та їх творів.

Найбільш близькими і зрозумілими композиторами для учнів стають М.Лисенко, М.Леонтович, Л.Рквуцький, музика яких глибоко пронизана любов'ю до української народної пісні. Яскраві риси творчості цих композиторів глибоко вкарбовуються у свідомості учнів. Звісно названі композитори повинні бути представлені найхарактернішими рисами, найбільш доступними дитячому сприйняттю.

Рис.2.3.1. М.Лисенко.

Микола Лисенко - композитор, основоположник української класичної музики, піаніст, педагог, хоровий диригент, громадський діяч (Рис.2.3.1.).

Народився Микола Віталійович Лисенко 22 березня 1842 року в селі Гриньки Кременчуцького повіту Полтавської області. Батько, Віталій Романович Лисенко, офіцер орденського кірасирського полку, був людиною освіченою, з передовими поглядами на розвиток суспільства, глибоко знав і любив літературу, народну творчість. Мати, Ольга Єреміївна, походила з полтавського поміщицького роду Луценків. Розмовляла вона виключно французькою мовою, в усьому намагаючись створити таку атмосферу, яка б не мала навіть натяку на щось народне, українське. Село Гриньки належало двоюрідному дядькові Ольги Єреміївни, поміщикові М.Буллбашу, у якого вона виховувалася. Він надзвичайно любив свою племінницю, а народження Миколи стало для нього справжньою

радістю. Тут, у Гриньках, як згадував пізніше М.Старицький, над М.Лисенком "...зіткнулись два цілком протилежних і навіть ворожих впливи з одного боку - французька мова, манери і аристократична манірність (мати й гувернантка), з другого боку - українська мова... пестоші і зайва простота манер. Перша сторона переслідувала не тільки простонародне слово, але навіть і російське, забороняючи всякі зносини з "пейзанами", а друга, навпаки, заохочувала всяку простоту, зацікавлювала розум і фантазію дитини казками народними та піснями, а вечорами відпускала весь полк служниць для забав з паничем звичайно, забави ці полягали в різноманітних народних іграх. У такому середовищі, серед таких людей і виростав майбутній композитор. Але саме народна стихія, культура і побут народжували у серці малого Миколи неугасимую любов до рідної пісні, мови, мистецтва. У 1852 році хлопця відвезли до Києва в пансіон Вейля, звідки він, провчившись усього декілька місяців, переходить до іншого - пансіону француза Гедуена. У цьому закладі музика займала не останнє місце у вихованні та навчанні. Одинадцятирічний хлопчина показав себе майже одразу як у здібностях, так і в старанності. Літні канікули Микола завжди проводив у рідному селі. На той час туди приїжджав з Полтавської гімназії і Михайло Старицький, троюрідний брат М.Лисенка. Це товаришування зіграло свою благодатну роль у подальшому житті обох велетів нашої культури. Після закінчення пансіону Миколу віддають до 2-ї Харківської гімназії. У 1859 році Микола Віталійович вступає на природничий факультет Харківського університету. Провчившись у ньому всього один рік, він разом з батьками перебирається до Києва. Навчання в університеті, який він успішно закінчив у 1865 році, М.Лисенко вдало поєднував з заняттями музикою, яка все більше і більше захоплювала його. У цей же час він багато пише, при тому звертається не лише до дрібних інструментальних жанрів, але й до музично-драматичних творів. Подорожуючи, композитор ніколи не втрачав нагоди записати завершені зразки пісень до спеціального нотного зошита, з яким ніколи не розлучався. Музика не тільки вабила М.Лисенка, а й поступово заповнювала все його життя. Йому праглося більших і ґрунтовніших знань, хотілося вдосконалювати виконавську майстерність. З 1867 по 1869 рік він навчається у Лейпцігській консерваторії, а з 1874 по 1876 рік - у Петербурзі, у класі блискучого майстра оркестру М.Римського-Корсакова. Повернувшись до Києва, Микола Віталійович, з властивими йому енергією і запалом, поринає у творчість, не забуваючи при тому педагогічну, виконавську та музично-громадську діяльність. На українському народному ґрунті М.Лисенко творить високохудожні композиції на шевченківську тематику, народні опери "Різдвяна ніч" і "Утоплена", оперу-сатиру "Енеїда", монументальну народну музичну драму "Тарас Бульба". Починаючи з 1869 року Микола Віталійович продовжував невтомно виступати у концертних програмах. У 1904 році М.Лисенко відкриває першу в Україні національну музично-драматичну школу (з 1913 року - ім. М.В.Лисенка), яка працювала у програмному режимі вищих мистецьких навчальних закладів. Разом з О.Кошицем організував у 1905 році музично-хорове товариство "Київський Боян", головою якого був до кінця життя. М.Лисенко був засновником і головою ради правління "Українського клубу" (1908 - 1911 рр.). Серед огрому творчої спадщини композитора основне місце посідають опери: "Різдвяна ніч" (1873 р.), "Утоплена" (1883 р.), "Тарас Бульба" (1890 р.), "Наталка Полтавка" (1889 р.), "Енеїда" (1910 р.), "Ноктюрн" (1912 р.), дитячі опери "Коза-Дерева" (1888 р.), "Пан Коцький" (1891 р.), "Зима й Весна" (1892 р.). Микола Віталійович Лисенко був одним з найкращих інтерпретаторів "Кобзаря" Т.Шевченка, на тексти якого написав понад 80 вокальних творів різних жанрів. Безцінною спадщиною великого композитора стали обробки фольклорно-пісенних зразків усної народної творчості. Смерть М.Лисенка, яка настала 6 листопада 1912 року, була непоправною втратою для української музичної культури. [11]

Рис.2.3.2. М. Березовський

Максiм Созонтович Березовський — український композитор, диригент, співак, класик європейської музики (Рис. 2.3.2.).

Народився (16 жовтня 1745, Глухів, Гетьманщина — †22 березня 1777, Санкт-Петербург) у Глухові на Сумщині в козацькій родині, в місті, де виховувалися музики для роботи при дворі російських імператорів (див. Глухівська музична школа). Вищу освіту здобув у Києво-Могилянській академії, де почав писати власні твори.

1758 року через виняткові вокальні дані відряджений до Петербургу, де став солістом у Придворній співацькій капелі князя Петра Федоровича. Там познайомився з тогочасною європейською музикою. У 1759–1760 роках виступав як співак-соліст в Італійській оперній трупі в Оранієнбаумі та Петербурзі. 1769 року відряджений до Італії на навчання у Болонській філармонічній академії, де брав уроки у відомого композитора та історика музики падре Джованні Батіста Мартіні, у якого навчався близько восьми років. Аби мати право бути капельмейстером, витримав іспит 15 травня 1771 р. на звання академіка філармонії в Болоньї разом з чеським композитором на ім'я Йозеф Мислівечек. Закінчив Академію з відзнакою. Варто зазначити, що в ці ж роки у Болонській академії навчався ще юний В. А. Моцарт. 1771 року отримав звання італ. maestro di musica і обраний членом Болонського філармонічного товариства. До 1773 року єдина закінчена опера — «Демофонт» — була поставлена у Ліворно на карнавальні свята. Таким чином він став першим українським (а також і російським) автором опери.

На початку 1774 року разом з ескадрою російських кораблів під керівництвом Олексія Орлова повернувся до Петербургу, де зіткнувся із байдужістю урядовців. Йому обіцяли місце директора Кременчуцької музичної академії, але цьому проекту не судилося здійснитись. Був зарахований (без посади) церковним півчим і капельмейстером Придворної співацької капели. Постійні нестатки, неможливість знайти застосування своїм творчим силам привели композитора до нервової недуги. 22 березня 1777 року помер.

У 1820-х в російській літературі поширилась версія про його самогубство, проте біограф композитора М. Рицарева аргументовано відкидає її як безпідставну. Трагічна доля судилася творам Березовського — вони або припадали пилком, або взагалі були знищені. Більшість творів Березовського збереглася в рукописах. Були видані тільки поодинокі композиції, які, власне, й принесли йому світову славу. [12]

Рис. 2.3.3. М.Леонтович

Микола Дмитрович Леонтович - видатний український композитор, хоровий диригент, громадський діяч, педагог (Рис.2.3.3.).

Творець класичних зразків української хорової музики. Автор численних обробок українських народних пісень, оригінальних творів. Найпопулярніші: "Праля", "Козака несуть", "Щедрик", "Дударик", "Піють півні", хори "Льодолом", "Літні тони", "Моя пісня" тощо.

Леонтович Микола Дмитрович народився 1 грудня 1877 року в селі Селевинцях Брацлавського повіту Подільської губернії в сім'ї сільського священика. Раннє дитинство пройшло у селі Шершнях Тиврівської волості Вінницького повіту. Початки музичної освіти Леонтович здобув у батька, який грав на віолончелі, скрипці, гітарі, був досить освіченою людиною, деякий час керував хором семінаристів. Мати, яка мала чудовий голос і любила співати, прищепила йому любов до української народної пісні. Брат Олександр і сестри Марія та Олена також з дитинства навчалися музики й стали співаками та музикантами.

У 1887 році Леонтович вступив до Немирівської гімназії. 1888 року, через брак коштів на навчання, батько переводить його до Шаргородського початкового духовного училища, де вихованці утримувалися на повному пансіоні. В училищі він опанував нотний спів і міг вільно читати складні партії в церковних хорових творах. 1892 року Леонтович вступив до Подільської духовної семінарії, де вивчав теорію музики, хоровий спів у Є.Богданова - вихованця навчальних класів Петербурзької придворної капели, та І.Лепехіна, диригента чоловічого хору в Кам'янці-Подільському. У семінарії Леонтович опанував скрипку, фортепіано, деякі духові інструменти, почав обробляти записані у селі Білоусівці Брацлавського повіту, куди переїхали батьки, народні мелодії, беручи за взірць обробки М.Лисенка, які були в той час дуже популярними. У семінарії нерідко керував хором семінаристів, у виконанні якого вперше прозвучали його обробки пісень "Гандзя", "Ой чия ж то причина, що я бідна дівчина". 1898 року Леонтович закінчив духовну семінарію й вирішив працювати вчителем у сільських школах і водночас самотужки удосконалювати свою музичну освіту. У селі Чукові він організував самодіяльний симфонічний оркестр, який виконував українські мелодії та п'єси російських та українських композиторів. 1901 року він видав перший збірник пісень з Поділля. 1903 року вийшов другий збірник подільських пісень з посвятою М.Лисенкові. У 1904-1905 роках під час літніх канікул Леонтович складає при Петербурзькій придворній капелі іспити на звання регента хору. Восени 1904 року залишає Поділля і переїздить на Донбас, на станцію Гришине, де влаштовується викладачем співу та музики у місцевій залізничній школі. Під час революційних подій 1905 року Леонтович організував хор робітників, який виступав на мітингах проти російського самодержавства. Діяльність Леонтовича привернула увагу поліції, й він змушений був повернутися на Поділля, у місто Тульчин, де викладав музику і спів у Тульчинському єпархіальному жіночому училищі для дочок сільських священиків. З 1909 року Леонтович навчається під керівництвом відомого теоретика музики Б. Яворського, якого він періодично відвідує у Москві та Києві. У той час створив багато хорових обробок, зокрема славнозвісний "Щедрик", а також "Піють півні", "Мала мати одну дочку", "Дударик", "Ой зійшла зоря" та ін. У Тульчині знайомиться з композитором Кирилом Стеценком. 1916 року разом з хором Київського університету виконує свою обробку "Щедрика", яка принесла йому великий успіх у київської публіки.

Із встановленням Української Народної Республіки Леонтович переїздить з Тульчина до Києва, де починає активну діяльність як диригент і композитор. Ряд його творів включили до свого репертуару професійні та самодіяльні колективи України. На одному з концертів великий успіх мала "Легенда" Миколи Вороного в обробці Леонтовича. Після приходу більшовиків Леонтович працює деякий час у музичному комітеті при Народному комісаріаті освіти, викладає у Музично-драматичному інституті ім. М.Лисенка, разом з композитором і диригентом Г.Верьовкою працює у Народній консерваторії, на курсах дошкільного виховання, організовує кілька хорових гуртків. Під час захоплення Києва 31 серпня 1919 року денікінцями, які почали переслідувати українську інтелігенцію й шукали Леонтовича, щоб його заарештувати, змушений утікати до Тульчина. Засновує першу в Тульчині музичну школу. 1919-1920 року працює над першим великим симфонічним твором -

народно-фантастичною оперою "На русалчин великдень" за однойменною казкою Б.Грінченка. Восени 1920 року в Тульчині відбулися гастролі хорової капели під керівництвом К.Стеценка та Павла Тичини як другого диригента. Під час концертів капели виконувалися твори Леонтовича. В останні місяці життя Леонтович закінчував оперу "На русалчин великдень". У ніч з 22 на 23 січня 1921 року композитор перебував у свого батька у селі Марківка Гайсинського повіту, де був убитий невідомим, який напросився в хату переночувати з метою пограбування. [13]

Рис.2.3.4. М.Вербицький.

Отець Михайло Вербицький — композитор, громадський діяч, автор гімну України "Ще не вмерла Україна" (Рис.2.3.4.).

Михайло Вербицький народився 4 березня 1815 року у селі Явірник Руський, на Лемківщині, де його батько Михайло був священиком. Коли Михайлові виповнилося 10 років, помер батько і ним та його молодшим братом Володиславом заопікувався їх далекий родич перемишльський владика Іван Снігурський, один з найяскравіших діячів Української греко-католицької церкви.

У 1828 році при перемишльській катедрі владика Іван Снігурський заснував хор, а згодом і музичну школу, в яких співав і навчався Михайло. Уже на Великдень наступного 1829 року цей хор з великим успіхом дебютував в урочистому богослуженні, де Вербицький разом з Іваном Лаврівським виступили як солісти. Побачивши такий блискучий результат, Іван Снігурський запрошує з Чехії кваліфікованого диригента і композитора Алоїза Нанке: у Нанке Михайло Вербицький отримав ґрунтовну музичну освіту, зокрема, з композиції. Безперечно, важливе значення для формування Вербицького як композитора мав репертуар хору, в якому були як твори віденських класиків Й. Гайдна, В.А. Моцарта, так і музика композиторів "золотої доби" української музики Березовського та Д. Бортнянського. Саме духовні концерти Бортнянського найбільше вплинули на музику Західної України і світогляд Вербицького зокрема. Адже тоді, коли в церквах панувало одноголосся (самолівка) та простеньке двоголосся (єрусалимка), творчість Бортнянського представила високопрофесійне багатоголосся. Згодом Михайло Вербицький вступає до Львівської духовної семінарії. Заняття музикою не перериваються: керує хором семінарії, опановує гру на гітарі, яка супроводжувала його протягом усього життя. Численні твори, перекладені або створені ним для гітари, здобули широку популярність у галицькому домашньому музикуванні. До нашого часу зберігся створене ним "Поученіє Хітари", яке стало першим подібним посібником в Україні.

У другій половині сорокових років Михайло Вербицький звертається до релігійної музики — і в цей період пише повну Літургію на мішаний хор (1847), яка і сьогодні звучить у багатьох церквах Західної України. Окрім Літургії, він створює знамените "Ангел вопіяше" та інші церковні композиції. Коли наприкінці сорокових років налагоджується активне театральне життя, Вербицький одразу ж заходився писати музичні номери до українських театральних вистав. П'єси, що ставились на театральних сценах Львова і Галичини, здебільшого були перекладами як з української драматургії та літератури, так і з польської, французької та австрійсько-німецької драматургії. Музика у цих п'єсах відігравала дуже важливу роль, оскільки вносила у вистави яскравий емоційний елемент, а також наближувала чужомовні сюжети до українського колориту. Тому навіть досить посередні п'єси саме завдяки музиці Вербицького здобували велику популярність. Вербицький написав музику до понад 20

вистав. У цей час Вербицький створив музику до таких вистав як "Верховинці", "Козак і охотник", "Проциха", "Жовнір-чарівник" тощо. Однак політичні події повернулися так, що 1848-49 роки стали початком і завершенням першого етапу відродження українського театру, тож протягом декількох років Вербицький не писав музики до п'єс. У 60-х роках композитор знову звертається до жанру співогри, бо у Львові був відкритий театр "Руської Бесіди". Для цього театру Вербицький пише побутову мелодраму "Підгіряни", одну з найпопулярніших п'єс композитора, згодом "Сільські пленіпотенти", "Простачку", "В людях ангел, не жена, вдома з мужем сатана" тощо. Складні життєві обставини відтягнули висвячення на священика, — і щойно 1850 року він отримує єрейські свячення. Кілька років йому доводилося переїжджати з однієї сільської парохії на іншу, аж поки 1856 року він не осів у селі Млинах на Яворівщині, де прожив решту свого життя. Та матеріальні нестатки і тут не покидали його. Дата створення гімну "Ще не вмерла Україна" залишається поки що дискусійною. Тривалий час вважалося, що твір був створений 1862—1863 року, але без відповідних наукових аргументів. Текст П. Чубинського у Галичині вперше був опублікований у грудневому числі часопису "Мета", який фактично вийшов близько 15 січня 1864 року. І тому, ймовірно, це власне і наштотувало о. Михайла, або ж йому було замовлено перемишльською "Громадою" написати патріотичну пісню. Хоча, можливо, що Вербицький скористався наддніпрянською публікацією тексту. Відразу після створення пісня "Ще не вмерла Україна" набула великої популярності серед свідомої молоді Галичини. В останні роки життя композитор займався педагогічною діяльністю, писав статті, творив музику. Серед його учнів були отці-композитори Віктор Матюк і Порфирій Бажанський. Помер Михайло Вербицький 1870 року в Млинах, проживши лише 55 років. [14]

Рис. 2.3.5. С.Климовський.

Семён Климовский — козак Харківського полку, філософ, поет, автор пісні «Їхав козак за Дунай» (Рис.2.3.5.).

Народився на рубежі XVII та XVIII століть. Помер у селі Припутні Єлисаветградського повіту Херсонської губернії (неподалік сучасного селища Мошорине, що в Знам'янському районі на Кіровоградщині) на рубежі XVIII та XIX століття. Точні дата народження та смерті невідома. Автор знаменитої пісні «Їхав козак за Дунай» довгий час вважався легендарною постаттю. Авторство цієї пісні першим підтвердив російський історик Микола Карамзін. Він був також ознайомлений з іншими творами Семена Климовського «Про правду і великодушність благодійників» та «Про правосуддя начальників». Карамзін писав про нього: В императорской библиотеке хранится его рукописное сочинение «О великодушии и правде», в котором много хороших чувств и даже хороших стихов... Сказывают, что Климовский не менее семи греческих мудрецов был славен и почтен между его собратьями казаками; что он, как вдохновенная пифия, говаривал в беседах высокопарными стихами, давал приятелям благоразумные советы, твердил часто пословицу: «Нам добро и никому зло, то законное житье»; и любопытные приходили издалека слушать его. Популярність поета зросла після того, як він став героєм опери-водевіля російського письменника Олександра Шаховського «Козак-стихотворец» (1812), що користувалась гучним успіхом у глядачів. Проте тільки в 1905 році історик Всеволоду Срезневському пощастило відшукати в особистій бібліотеці Петра I та опублікувати два рукописні твори, які підписав «негоднейший раб харьковский козак Семен Климов», зробивши їх надбанням усіх цікавих. Мова творів Семена Климовського близька до мови творів Сковороди — російська з численними церковнослов'янізмами та українізмами. Деякі твори написані повністю українською розмовною мовою. А вже в наш час дослідник літературної давнини Валерій Шевчук

переклав писання поета XVIII ст. сучасною українською мовою і помістив в одному з томів «Антології української поезії». [15]

Рис.2.3.6. Л.Ревуцький.

Левко Ревуцький - композитор, педагог, громадський діяч (Рис.2.3.6.).

Народився Лев Миколайович Ревуцький 20 лютого 1889 року в селі Іржавець Прилуцького повіту Полтавської губернії (нині - Чернігівської області) в сім'ї попечителя сільської школи. Батьки майбутнього композитора, окрім того, що були освіченими, інтелігентними людьми, дуже любили музику, що, безперечно, сприяло пробудженню і ранньому розвитку обдаровання хлопця. Музичний талант Левка проявився дуже рано. Мати почала вчити його гри на фортепіано, коли йому ледь виповнилося п'ять років. Проте справжній потяг до музики розвинувся значно пізніше. Десять років хлопець виявив хист імпровізування. За те, що він мав абсолютний слух, його прозвали Камертоном. Роки гімназичного навчання розпочалися в Прилуках. У 1903 р. батьки вирішили перевести Левка до Київської приватної гімназії Г. Валькера. Незабаром він вступає до музичної школи Н. Тумановського, у фортепіанний клас М. Лисенка. "М. В. Лисенко перший став для мене зразком ставлення до своєї мистецької справи", - згадував пізніше Лев Ревуцький.

Закінчивши у 1907 р. гімназію, він вступає на фізико-математичний факультет Київського університету. Наступного, 1908 р., Лев Ревуцький переходить на юридичний факультет і тоді ж відновлює заняття фортепіанною грою в музичному училищі Російського Музичного Товариства. "Займався по шість, сім, навіть вісім годин на день, вивчив немало. Однак зрозумів дещо пізніше, що в моїх заняттях був і недолік: я часто брався грати те, за що не слід було братися, і тоді у творах не досягав бажаної довершеності. Але були й успіхи", - писав про ці часи композитор. Незабутні враження, що лишилися після поїздок до Москви та Петербурга і відвідання там театральних вистав і концертів, викликали у Л. Ревуцького ще сильніше бажання до занять музикою. За три роки навчання на молодшому курсі училища Левко досяг значних успіхів. У 1911 році він переходить на вищий курс у клас Г. Ходоровського. Навчання Л. Ревуцького в класі цього майстра тривало кілька років: з 1911 р. по 1913 р. у музичному училищі, а згодом - у нововідкритій консерваторії. У консерваторії Л. Ревуцький одночасно з заняттям на фортепіано розпочинає студії по класу композиції Р. Глієра. Композитор не полишав заняття і в університеті, а ще - багато і плідно працював творчо. У цей час з'являється перша частина фортепіанної сонати (с-moll), перша симфонія в ескізах, прелюдії опусу четвертого.

Перша світова війна внесла свої корективи у плавний і розмірений перебіг подій. Л. Ревуцький прискорено закінчує і університет, і консерваторію у 1916 р., а згодом - вирушає на фронт. Демобілізувавшись на початку 1918 р., композитор оселяється в Прилуках. 1924 р. Л. Ревуцького запрошують у Київ на посаду викладача Музично-драматичного інституту ім. М. Лисенка. З цього часу він сповна віддається педагогічній справі, спочатку як викладач, а потім як професор музично-теоретичних дисциплін і вихователь виконавських та композиторських кадрів. У 30-х роках Л.Ревуцький мав значні досягнення на композиторській ниві. Окрім того, це був час формування музично-педагогічних принципів, період пошуків і знахідок. За значні заслуги у сфері культури композитору в 1942 р. присвоюється звання народного артиста УРСР, а в 1944 р. - народного артиста СРСР. У повоєнний період композитор з молодечою енергією береться до відновлення мистецько-культурного життя республіки. Протягом 1944 р. - 1948 р. Лев Миколайович

очолював Спілку композиторів України. Його було обрано депутатом Верховної Ради України ряду скликань. На 1950-ті роки припадає величезна робота з редагування та підготовки до друку творів М. Лисенка, яку було успішно виконано. У лютому 1969 року у зв'язку з 80-річчям від дня народження та за визначні творчі заслуги Лев Миколайович Ревуцький був удостоєний звання Героя Соціалістичної Праці. Помер композитор 30 березня 1977 р., похований на Байковому кладовищі в Києві. [16]

Рис.2.3.7. Л.Колодуб.

Колодуб Лев Миколайович — композитор, педагог, муз.-громад, діяч, народний та Заслужений артист України. Лауреат Шевченківської премії (Рис.2.3.7.).

Народився 1 травня 1930 у м.Київ. Мама майбутнього композитора Лідія Андріївна була оперною співачкою, бабуса — вчителькою музики. Навчався в Харківській середній спеціалізованій музичній школі-інтернат як кларнетист у класі Г. К. Рикова; згодом — у Харківській консерваторії як композитор у класі професора М. Д. Тіца. Після закінчення консерваторії у 1954 р. працює в Києві. В 1958-60 рр. викладає музично-теоретичні предмети у Київському театральному інституті, а з 1966 р. викладає у Київській консерваторії. З 1977 р. є доцентом, а з 1985 — професором. У 1997 р. очолив кафедру музично-інформаційних технологій, яка була тоді створена. В 1994—97 був головою Київської міської організації Національно спілки композиторів України. Із 1997 — член-кореспондент, а з 2005 — академік Академії мистецтв України. Левко Колодуб є лауреатом премій ім. Бориса Лятошинського, М. Вериківського, Мар'яна та Іванни Коць та інших. Нагороджений медалями й почесними відзнаками: Міністерства культури, міста Києва та Харкова, Золотою медаллю Академії мистецтв України (2005). Має звання народного артиста, є кавалером ордену «За заслуги». [17]

Рис.2.3.8.

М.Калачевський

Калачевський Михайло Миколайович — український композитор, піаніст, музично-громадський діяч та юрист. Автор «Української симфонії» (1876), в якій використав українські народні теми, а також Реквієму, Струнного квартету, ряду фортепіанних п'єс, романсів та духовних хорів (Рис.2.3.8.).

Михайло Калачевський народився у 1851 р. в с. Попівка на Полтавщині (нині Кіровоградської обл.). Дитячі роки його минули в оточенні, де звучала народна музика. Професійну музичну освіту він здобув у Лейпцизькій консерваторії, яку закінчив у 1876 р. Навчався юнак на кілька років пізніше від Миколи Лисенка й у тих самих педагогів. Повернувшись на Батьківщину, Калачевський оселився в Кременчуці, де намагався використати на потребу суспільства свої знання й уміння. З 1890 р., впродовж десятиліття, керує управою Кременчуцького земства. У селі Рокитному знаходився його маєток та парк із дерев, які він привозив із різних країн світу. В цьому селі прожив майже все своє життя, написав більшість творів суспільний діяч та композитор М. М. Калачевський. Помер Михайло Калачевський у 1907 р. Похований на власній садибі. [18]

Рис.2.3.9. Є.Адамцевич.

Євген Адамцевич - кобзар (Рис.2.3.9.).

Адамцевич Євген Олександрович (нар. 19.12.1903 у с. Солониця, тепер Лубенського р-ну Полтавської обл. - пом. 19.11.1972* у Бахчисараї, Крим) — український кобзар. Жив у м. Ромнах. У дворічному віці після хвороби осліп. Був відданий до школи сліпих. Грати на бандурі вчився у кобзаря М.П.Олексієнка. У 1927р. керував великим ансамблем бандуристів. Згодом увійшов до складу Миргородської капели бандуристів, з якою мандрував. У 1930-их рр. виступав як соліст-бандурист, кобзарював, мандруючи зі своєю дружиною Лідією Дмитрівною, яка була його поводитирем. У 1939 р. брав участь у Республіканській нараді кобзарів у Києві, а у 1940 р. у Всесоюзній нараді народних співців у Москві. Виступав по Всесоюзному радіо. У 1960-их рр. з групою кобзарів з успіхом виступав перед слухачами Київської, Івано-Франківської, Тернопільської, Львівської та інших областей.

У репертуарі Є. Адамцевича переважали українські народні пісні (історичні про Байду, Морозенка, Палія, Супруна; родинно-побутові; гумористичні й сатиричні), серед яких оригінальні "Суд Байди", "Славно твоя кобза грає". Співав пісні "На захід сонце вже схилилось" на слова А. Карпенка, "Ти лети, мій спів, з мольбою" на слова В. Александровича, думу-пісню "Євшан-зілля" на слова М.Вороного, пісні на вірші Т.Шевченка, Я.Щоголіва, О.Олеся, М.Некрасова, П.Ж.Беранже. Створив кілька власних творів, серед яких "У неволі", "Дума про Івана Федька" тощо. Скомпонував і відомий "Запорізький марш" (який в обробці В.Гуцала увійшов до репертуару Київського оркестру народних інструментів). [19]

Рис.2.3.10. М.Скорик.

Мирослав Михайлович Скорик — [композитор](#) і [музикознавець](#), [Герой України](#), [народний артист України](#), лауреат [премії ім. Т. Г. Шевченка](#), кандидат мистецтвознавства, співголова [Спілки композиторів України](#) в 2006–2010 роках, художній керівник [Київської опери](#) (з 2011). [Внучатий племінник Соломії Крушельницької](#) (Рис.2.3.10.).

Народився 13 липня 1938 у Львові. Походить з інтелігентної родини - знаменита оперна співачка України Соломія Крушельницька є сестрою бабусі Скорика [джерело не вказано 318 днів]. У тисяча дев'ятсот сорок-п'ять році почав навчання музиці у львівській музичній школі. У +1947 році родина Скориков була репресована і вислана до Сибіру. Після смерті Йосипа Сталіна родина повернулася до Львова, де з 1955 по +1960 рік Скорик навчався у Львівській державній консерваторії (нині Львівська національна музична академія імені М.В. Лисенка) під керівництвом професорів Станіслава Людкевича, Романа Сімовича та Адама Солтиса (клас композиції А. Солтиса, клас історії та теорії музики С.Людкевича). Після закінчення Львівської консерваторії в 1960 році продовжив навчання в аспірантурі Московської консерваторії у класі Дмитра Кабалевського, яку закінчив у тисяча дев'ятсот шістьдесят чотири році. З тисяча дев'ятсот шістьдесят шість по кінець 1980-х років викладав композицію у Київській консерваторії. Тривалий час працював у США, потім в Австралії. В кінці 1990 року по х повертається на Україну. З 1999 року - завідувач кафедри історії української музики в Національній музичній академії України імені П. І. Чайковського. З 2002 року - художній керівник фестивалю «КиївМюзикФест». У 2005 - глава журі фестивалю «Червона рута», з 2006 року поряд з Євгеном Станковичем стає співголовою Національної спілки композиторів України. Твори Мирослава Скорика регулярно виконуються на Україні та інших країнах колишнього СРСР, а також у Німеччині, Франції, Австрії, Голландії, Болгарії, Чехії, Польщі, Великобританії, США, Канаді та Австралії. Часто виступає як диригента, піаніста, виконуючи власні твори. У стилістиці продовжує традиції львівської

композиторської школи, органічно пов'язаної з різноманітними первинними жанрами; широко використовує український, зокрема карпатський, фольклор, львівське міське та салонне музикування, а також сучасну популярну музику, насамперед джаз. [14]

Рис.2.3.11. М.Чурай.

Маруся Чурай — напівлегендарна українська народна співачка та поетеса часів Хмельниччини, яка, за переказами, жила в Полтаві. Їй приписують авторство низки відомих у народі пісень: «Ой не ходи, Грицю», «Котилися вози з гори», «Засвіт встали козаченьки» та інші (Рис.2.3.11.).

За переказами, Маруся Чурай народилася в 1625 (за іншими версіями — у 1628 або 1629) році в сім'ї козацького сотника Гордія. Після смерті батька, котрий був одним зі старшин під час Повстання Острянина та у 1638 році як бунтівник спалений на багатті у Варшаві[1], залишилася жити з матір'ю в Полтаві. В юності дівчина мала багато залицяльників, серед яких був молодий козак Іскра Іван Якович, але своє серце вона віддала Грицю Бобренку (за іншими версіями — Гриць Остапенко), сину хорунжого Полтавського полку, з яким згодом таємно заручилася. Зі спалахом Хмельниччини у 1648 році Гриць вирушив на війну, обіцяючи повернутись. Дівчина чекала на нього 4 роки. Проте коли Гриць повернувся до Полтави, він вже не звертав уваги на Марусю, бо покохав іншу, Ганусю із заможної полтавської сім'ї. Зраджена дівчина не витримала втрати та вирішила отруїти себе зіллям, що вона таємно взяла у місцевої бабусі-відьми, але яке ненароком випив Гриць. Улітку 1652 року полтавський суд засудив Марусю до страти, але її було амністовано універсалом Богдана Хмельницького, який приніс Іван Іскра, де зазначалося дарувати їй життя «за заслуги її батька та солодкі пісні». Для покути дівчина ходила на прощу до Києва, але повернувшись у 1653 році до Полтави померла у віці 28 років, не перенівши смерті коханого (за іншими даними — в 1652 році у Полтаві від сухот невдовзі після амністії або стала монашкою якогось з українських монастирів). [19]

Рис.2.3.12. В.Івасюк.

Володимир Михайлович Івасюк — український композитор і поет (Рис.2.3.12.). Герой України (2009, посмертно).

Один із основоположників української естрадної музики (поп-музики). Автор 107 пісень, 53 інструментальних творів, музики до кількох спектаклів. Професійний медик, скрипаль, чудово грав на фортепіано, віолончелі, гітарі, майстерно виконував свої пісні. Неординарний живописець. 18 травня 1979 року його тіло було знайдене повішеним у Брюховицькому лісі під Львовом. Офіційна версія — самогубство — підлягала сумніву громадськості як 1979 року, так і тепер. Відповідно до неофіційної версії, смерть Івасюка була вбивством, виконаним КДБ за наказом вищого керівництва СРСР. Похорон Володимира Івасюка 22 травня 1979 року у Львові перетворився на масову акцію протесту проти радянської влади. Архіви цієї справи, що зберігаються в Москві, дотепер ані родичам, ані працівникам музею Івасюка не відкривають, посилаючись на гриф «таємно», можливо, тому, що ще живі багато учасників тих драматичних подій. Самі ж родичі Івасюка вважають, що Володимира вбили. 26 січня 2009 року Генеральна прокуратура України поновила давно закриту кримінальну справу про смерть Володимира Івасюка, але в листопаді 2012 року справу було закрито нібито через відсутність складу злочину.

12 червня 2014 року Генеральна прокуратура України знову поновила закриту кримінальну справу про смерть Володимира Івасюка[5]. Володимир Івасюк був вбитий «співробітниками» КГБ — заявив прокурор Львівщини Роман Федик в лютому 2015 року. [20]

Рис.2.3.13. Т.Петриненко.

Тарас Гариньович Петриненко— український музикант, співак, композитор, поет. Автор пісні «Україна», що перетворилась на своєрідний неофіційний гімн України. Найвідоміші пісні: «Пісня про пісню», «Господи, помилуй нас», «Любов моя», «Новий рік», «Ми не закінчили розмову» та ін. Народний артист України (Рис.2.3.13.).

Тарас Петриненко народився 10 березня 1953 р. Свою музичну діяльність розпочав 1969 р. з виступу на танцмайданчику з гуртом «Еней», що складався з учнів музичної школи-десятирічки ім. М. В. Лисенка. 1970 р. цей гурт дебютував на телебаченні і майже два роки був беззаперечним лідером української рок-музики. 1971 р. Тарас Петриненко створив новий гурт «Дзвони», який 1974 р. об'єднався з «Енеєм». Новостворений ВІА «Візерунки шляхів» додав до лірики «Дзвонів» (Петриненка) та фолк-року «Енея» патріотики членів спілки композиторів, на початку 1975 р. записав на «Мелодії» платівку-гігант. Гурт одразу запросили до Укрконцерту, де під назвою «Гроно» він проіснував майже рік.

Після служби в армії Петриненко недовго керував знаменитим ансамблем «Мрія», але після того, як йому заборонили виконувати з ним власні пісні (зокрема, «Пісня про пісню»), він з гуртом «Чарівні гітари» переїхав до Росії. З 1982 р. Петриненко працював у тульському ансамблі «Червоні маки» (Красные маки), який на той час складався винятково з українських музикантів. Тут він написав свої перші російськомовні хіти — «След погасшей звезды», «Перелётная птица», «Однажды утром», «Я скоро вернусь».

1986 р. Петриненко повернувся в Україну та разом з гітаристом Ігорем Шабловським (екс-«Еней», «Гроно», «Синя птиця», «Аеробус») і співачкою Тетяною Горобець (екс-Театр естради) відродив «Гроно». Спершу репертуар гурту дублював репертуар «Маків» з доданням кількох україномовних творів (зокрема, «Пісня про пісню»), та невдовзі з'явилася пісня «Україна» (прем'єра котрої відбулася на Першому каналі Українського радіо в ранковій інформаційно-музичній програмі; згодом мелодія пісні почала слугувати за позивні цієї програми) та інші, і досить швидко Петриненко став лідером української естради.

1989 р. вийшов альбом «Я професійний раб», дещо політизований і розтиражований лейблом «Кобза». Цікаво, що всі вважали «Гроно» поп-гуртом, хоч увесь альбом аранжовано в стилі прогресив-року.

1991 р. Петриненко розпочав запис альбому «Господи, помилуй нас» для «Аудіо України», який було завершено лише через два роки. Причиною тому став розпад гурту «Гроно» — акомпануючі музиканти не повернулися із зарубіжних гастролей. Та це не відбилося на якості альбому — за підсумками 1993 р. його було визнано найкращим в Україні. 1995 р. Петриненко деякий час вів на центральному телебаченні України програму «Колискова для дорослих». Влітку 1997 р. на «Таврійських іграх — VI» Тарас Петриненко отримав Всеукраїнську премію в галузі музики та масових видовищ «Золота Жар-птиця» в номінації «Жива легенда». Наприкінці року фірма «Нова Рекордс» випустила третій сольний альбом Тараса Петриненка «Любов моя»; також було розтиражовано попередній альбом. 1999 р. за

особистий внесок у розвиток національної культури і мистецтва та вагомі творчі здобутки солісту-вокалістові концертно-творчої організації «Київщина» Тарасові Петриненку присвоєно звання Народного артиста України.

2003 р. лейбл «Атлантик» зарахував Тараса Петриненка до когорти рок-музикантів і видав збірку його пісень у серії «Рок-Легенди України».

Восени 2004 р. Тарас Петриненко брав активну участь у Помаранчевій революції, де на Майдані Незалежності неодноразово виконував свої пісні. [21]

Рис.2.3.14. С.Вакарчук.

Святослав Іванович Вакарчук— український музикант, вокаліст, лідер рок-гурту «Океан Ельзи», композитор, громадський діяч (Рис.2.3.14.). Заслужений артист України, народний депутат України 6-го скликання (від 2007 до 2008).

Народився (14 травня 1975, Мукачеве, Закарпатська область) у сім'ї львівського професора фізики Івана Вакарчука. Закінчив Львівську лінгвістичну гімназію з поглибленим вивченням англійської мови зі срібною медаллю. Два роки займався у музичній школі за класом скрипки, паралельно навчаючись грі на баяні. У шкільні роки брав участь у КВК, створенні шкільного театру, активно займався баскетболом. 1990 року, після падіння «залізної завіси» Святослав здійснив поїздку до Канади (за міжнародним обміном учні зі США і Канади певний час проживали в Україні, а українські їхали туди), звідки привіз велику колекцію касет і записів рок-музики. 1991–1996 — навчався на фізичному факультеті Львівського університету (спеціалізація — теоретична фізика). Друга вища освіта — економіст-міжнародник. 1996 — вступив до аспірантури на кафедрі теоретичної фізики того ж університету.

Гурт «Океан Ельзи», завдяки творчості якого Святослав Вакарчук став відомим співаком та композитором, було створено 1994 року. Святослав став не тільки організатором гурту, але й автором переважної більшості текстів та музики й незмінним лідером «Океану Ельзи». Після закінчення університету Вакарчук міг продовжувати навчання за кордоном, але натомість обрав музичну кар'єру. Гурт до того часу вдало виступив на кількох фестивалях, і Святослав разом з ним поїхав у Київ записувати дебютну платівку («Там, де нас нема», 1998). Після відходу учасників гурту, які грали разом ще з середини 1990-х, Святослав пише пісню «Дякую». Альбом «Глорія» (2005) було записано вже у новому складі «Океану Ельзи».

4 листопада 2008 року у Національному академічному драматичному театрі ім. Івана Франка відбувся концерт-презентація нового музичного проекту Святослава Вакарчука «Вночі». На концерті було представлено 11 композицій, які увійшли до однойменного альбому, що складається з різноманітних за жанром, переважно джазових, пісень. Вільно говорить українською, польською, англійською, російською мовами.

За оцінкою тижневика «Кореспондент», Святослав Вакарчук входить до першої сотні найвпливовіших і найвідоміших людей в Україні. [22]

ВИСНОВКИ

У сьогоденній складній ситуації в нашій країні, політика держави спрямована на

відродження духовних цінностей, велике значення набуває патріотичне виховання школярів, їх небайдужості, до того, що відбувається в країні. Школа вносить свій внесок у формування людини, яка буде жити в майбутньому.

Ідеологічною основою патріотичного виховання в сучасній школі є духовно-моральні цінності нації. Суть громадянського виховання в сучасних умовах може трактуватися як розвиток відчуття особи за власні вчинки, патріотичної свідомості, заснованої на гуманістичних духовних цінностях свого народу.

У повсякденному житті ми не зустрічаємося з мірою, за допомогою якої можна було б виміряти патріотизм. Любов до Вітчизни стає силою духу тільки тоді, коли у людини відображені в свідомості образи, пов'язані з рідним краєм, мовою, коли з'являється почуття гордості від того, що все це - твоя Батьківщина.

Громадянсько-активний учень - це учень, який відчуває почуття гордості за свою країну, його історією. Це прагнення зробити свою країну кращою, багатшою, міцнішою, щасливішою - в цьому національна гордість і гідність народу, згуртованого патріотичними почуттями з громадянськими цінностями.

Музика і життя - це генеральна тема, свого роду «надзавдання» уроків музичного мистецтва, яку в жодному разі не можна виділяти в самостійний, більш-менш ізольований розділ. Вона повинна пронизувати всі заняття у всіх ланках від першого до останнього класу, так само як їх будуть пронизувати ідеї патріотизму та толерантності, формуючи світогляд учнів, виховуючи їх моральні якості сромавжнього громадянина. Музичний матеріал, що звучить на заняттях, коментарі вчителя, спостереження і роздуми самих учнів, корегуються вчителем - все має допомагати поступовому вирішенню цього «надзавдання». З кожним роком вчитель може висувати її все ширше і сміливіше. При цьому треба ретельно стежити за тим, щоб тут не було ні краплі зовнішньої повчальності і риторики, жодної порожньої стандартної фрази, жодного «загального слова», позбавленого конкретного змісту та емоційності. Але, відкидаючи «загальні слова», не можна заперечувати величезну роль у навчально-виховній роботі простого, розумного і серцевого слова вчителя. Слово вчителя - нічим не замінний інструмент впливу на душу вихованця. Мистецтво виховання включає, перш за все, мистецтво говорити, звертаючись до людського серця. Імпульсів для власних емоцій вчитель знайде скільки завгодно в опері М.Лисенка «Тарас Бульба», симфонії №2 Л.Ревуцького, «Мелодії» м.Скорика, безсмертному «Щедрику» М. Леонтовича та «Червоній руті», яку «повік співати будуть солов'ї».

ДОДАТКИ

Додаток 1

Фізкультхвилинка «Ми йдемо»

Учням пропонується відправитись у подорож. Вчитель попереджає про перешкоди, які треба подолати.

Ми йдемо, ми йдемо.

Всі шляхи здолаємо.

Перешкоди і на мить

Нас не зможуть зупинить.

(Яма - діти перстрибують, ліс - пробираються крізь хащі, море - перепливають, страшні звірі, зустрічають сонце і т.д.)

Додаток 2

Фізкультхвилинка «10 отаманів»

Гра на уяву, пальці обох рук - це отамани. Дітям пропонується працювати двома руками, після проговорювання слів за вимогою вчителя прибирається один, або декілька пальців (отаманів). Діти мають визначити скільки залишилось і працювати далі тими пальцями - скільки залишилось.

10 отаманів - у полон попали.

Бачать летить великий сивий кінь.

Кінь прилетів - двох отаманів звільнив.

Скільки залишилось?

Гра продовжується до тих пір поки не визволять всіх отаманів.

Додаток 3**Фізкультхвилинка «Я - джурик»**

Один із учнів - джурик має знайти предмет, запропонований вчителем, за допомогою динамічних відтінків. Якщо він наближається до предмету - музика звучить голосно, якщо рухається в неправильному напрямку - музика звучить тихо. Хто знайшов предмет - може бути помічником козаків.

Додаток 4**Фізкультхвилинка "Збираєм урожай"**

Дана фізкультхвилинка пропонується виконувати з рухами під музику А.Філіпенка "Урожайна"

Ми корзинки несемо
В поле з піснею йдемо.
Урожай ти збирай
І на зиму запасай.
П-ів. Ой-да, ти збирай
Більше, більше запасай!
Наші хлопці молодці
Всі зібрали буряки.
Урожай ти збирай
І на зиму запасай.
Дівчатка теж не відстають,
Повні кошики несуть.
Урожай ти збирай
І на зиму запасай.

Додаток 5**Фізкультхвилинка "Кожен в класі хоче знати - де таланти свій показати".**

Під музику вчитель передає м'яч. Коли музика закінчується - учень, в якого опинився м'яч демонструє пісню, танець, вірш або загадку.

Додаток 6

Фізкультхвилинка "В цьому класі ми - сім'я"

Дітям пропонується виконувати вправи парами.

В цьому класі - ми сім'я.

Ви і ми, і ти, і я.

(А далі вправи - за вимогою вчителя)

Посміхнись, хто є праворуч

Посміхнись, хто є ліворуч.

Ми - одна сім'я.

В цьому класі - ми сім'я.

Ви і ми, і ти, і я.

Розсміши, хто є ліворуч.

Розсміши, хто є праворуч.

Ми - одна сім'я.

В цьому класі - ми сім'я.

Ви і ми, і ти, і я.

Пострибай, хто є ліворуч.

Пострибай, хто є праворуч.

Ми - одна сім'я. І т.д.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Белобородова В.К. Музичне сприйняття до теорії питання. Музичне сприйняття школярів / Белобородова В.К. – М. : 2000
2. Сухомлинський В.О. Народження громадянина / Сухомлинський В.О. – К. : Рад. шк., 1970.
3. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: в 5-ти т. / Сухомлинський В.О. - К. : Рад. школа, 1976. - т. 3.
4. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям / Сухомлинський В.О. – К. : Рад. школа, 1977.
5. Д. Ростовський О.Я. Педагогіка музичного сприймання / Ростовський О.Я. –К., 1997.
6. Дмитриева Л., Черноиваненко Н. Методика музичного виховання в школі. - М., 1989, с.6-34; М.,2000.
7. Масол Л.М. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах. / Інформаційний збірник міністерства освіти і науки України. – 2004. - №10. – С.4-9.образовани. - Л. 1965.
8. Ростовський О. Методика викладання музики в початковій школі. -Т., 2001, с.5-22, с.23-38,185-201.
9. Кондратова Л.Г. Уроки музичного мистецтва: посібник для вчителя 5 -7 кл. – Т., 2013.
10. Уроки музичного мистецтва у 7 і 8 кл. загальноосвіт. навч. закл. навч.-метод. посіб. / О.В.Корнілова. – К.: Літера ЛТД, 2008. – 176 с.
11. <http://www.pisni.org.ua/persons/6.html>
12. <http://100v.com.ua/uk/Maksim-Berezovskiy-person>
13. <http://www.pisni.org.ua/persons/101.html>
14. <http://www.people.su/ua/21901>
15. http://ukrlit.org/klymovskyi_semen
16. http://library.dudaryk.ua/ua/authors/~Revutsky_Levko
 1. <http://dls.ksu.kherson.ua/DLS/Library/LibdocView.aspx?id=b5d869b2-931c-49ed-a9ed-f2aead2f5b79>
 2. <http://muzlit.pp.ua/kalachevsky/index.html>
 3. <http://www.pisni.org.ua/persons/160.html>
 4. <http://together.lviv.ua/index.php?id=947>
 5. <http://www.pisni.org.ua/persons/22>
 6. <http://www.pisni.org.ua/persons/179.html>
 7. <https://www.youtube.com/watch?v=6uKbK1CPwSs>

